

Херодот

Број 4

БИЛЕТ ЧУРУЖЕЊЕ ЗА ОРУШБЕНУ ЧОТОРИЈУ-СИГОДИЈУ

www.euroclio.org.yu

СОЦИЈАЛНО НАСЛЕДСТВО СЛОВАЧА У ЈУГОСЛАВИЈИ

Из спарадица

- Правилници и правила за чуружење

Садржјај

Ханџијац број 4 издање 2009. године

УМЕСНОВОДИЋА

- Башкирова супружни у АН ЕУРОСЛОЈ - Године Миленијума ће бити вучачки Светски јадовски

- Испукањем у мрежи највећег ликовног центра - Београд - Д. Шимшић

- Пословни визити сарадника - Јованка Радојевић

- Испукањем новог у постолији - Јасмина Ђаковић

- Пословни визити у Лондон - Ђорђе Вучаковић

- Конференција у граду - Јасмина Ђаковић

- Пословни састанак са директором Техн. Новог - Јасмина Ђаковић

- НАСЛАВНИЦИ АНТНО: Наславни историја у подручју Грачаница - Александар Јован

- Романт једног дана - Иванко Јанковић - Јован Јанковић

- Сјајнији за час: Позивачи у Архиву савременог - Милорад Милорадић

- НОВОСТИ И ПРЕДМЕТ КОМПЛЕКСНО: Историја у 7. издању основног школе - Јасмина Ђаковић

- Митолги - Александар Рађевски

- ВЕСИ

ПРИСТАНОВА

Ханџијац број 4 издање 2009. године

Баштић Љубиша за дужност историју - Јованко

Приказани писани садржаји су у складу са критеријумима АН ЕУРОСЛОЈ - 2000. Европски архивски стандардима.

Баштић је сарадник уредника - Јасмина Ђаковић

Редитељи Године Миленијума: Јасмина Ђаковић, Милорад Милорадић, Јован Јанковић

Задатак је објављен у складу са критеријумима АН ЕУРОСЛОЈ - 2000. Европски архивски стандардима.

Овај број је уређен у складу са критеријумима АН ЕУРОСЛОЈ - 2000. Европски архивски стандардима.

Фотографије: Јованко Ђаковић

Издавач: Станиша Милорадић читалиште школе, Краљевина 1928, факс: 011/210-100, један од најстаријих објеката у употреби у Краљевини Југославији и Србији, који је започет да се издава 1999. године 27.

Задатак је објављен у складу са критеријумима АН ЕУРОСЛОЈ - 2000. Европски архивски стандардима.

Уместо уводника

СРЕЋНИ ПРАЗНИЦИ!!!

Одлази још једна година...

Док мењамо календаре и окрећемо нове листове, загледани у неизвесно, надамо се и прижељкујемо боље и више. Здравља, изнад свега, среће, успеха, парица... Посла за свакога, а рада - ако мора и колико мора. Што мање, то боље...

У Нову годину увешће нас, можда, неки нови људи. Можда и цела гарнитура нових људи. А можда и не. Можда остану они који су нас и до сада водили. Видећемо... На многе баш ова, сада већ наизбежна, промена у освите новог лета делује да се осећају још неспокојније и несигурније. Замишљени пред новим, осврћу се и загледају у старо. Анализирају, мере, грде или хвале... Но, сви, опет, од новог - шта год то било! - очекују боље и више. Тако је, вальда, природа удесила: да свако себи жели боље и више него што има.

И другима често и, сасвим искрено, то исто пожелimo. Но, према другима често и, исто тако искрено, знамо да будемо и веома критични. Нарочито онда када процењујемо јесу ли или нису заслужили боље и више од онога што имају. И то је природа, изгледа, намерно тако удесила: да боље видимо друге, неголи себе. А и лакше је видети другог него себе самог. Довољно је само удобно сести, широм отворити очи и наћулити уши. Слушати када други говоре и гледати како други раде. Спремно дочекати сваки пропуст, чак и незнатац, и никада не бити задовољан оним што је учињено. Очекивати увек више и боље. Не признавати никакве заслуге, јер би оне могле да умање тежину грешке. Критиковати једнако оштро и оно што јесте и оно што није. Комфор сопственог дома и сопствене доколице омогућиће свакоме да заиста јасно сагледа свет у којем живимо и све његове мањкавости. Природа је тако удесила...

Једино што овакав комфор не оставља времена да се човек позабави собом. Када седимо и посматрамо друге, ми не видимо себе, јер нас у том трилеру који гледамо заправо и нема. А шта је са нашим надама и очекивањима? Са оним да желимо више и боље но што имамо? То стоји и даље, подразуме се, јер без тога бисмо само вегетирали. Овако, седимо, посматрамо и очекујемо: од других, а за себе.

Идеално, но на жалост, нереално. И незгодно, јер, смо увек некако љути због тога што нам се чини да су други добили, а ми, опет, извисили. Природа тако удесила или, просто, погрешила? Удобно се наместите и - процените сами!

Ја нам од свег срца желим да у Новој години имамо и више и боље него у Старој: здравља, пре свега, среће, успеха, послла... Али и да радимо, више и боље него до сада. Наравно, и да посматрамо друге и, да их критикујемо, увек када је то оправдано, али и да учимо од њих. И, да се трудимо, сами за себе. Од седења и бритких опаски нема вајде. Само мучнина нека и јед...

У нади да ћемо, радећи заједно, налазити временана да се чешће виђамо и лепо дружимо, срдачно вас поздрављам, уз жељу да нам Нова година донесе много, много лепих тренутака.

Живели!

Херодот

П.С.

Пишите ми на адресу:
ОШ "Краљ Петар Први" (за УДИ-EUROCLIO)
11000 БЕОГРАД
Краља Петра 7
тел/факс: 011-637-882
www.udi.org/ec/

Годишња скупштина УДИ-EUROCLIO

Годишња скупштина УДИ-EUROCLIO одржана је у Свечаној сали ОШ "Краљ Петар Први" у Београду, 6.12.2003. године. Ово је била прилика да се, у присуству око 150 учесника, сумирају резултати двогодишњег постојања и рада нашег Удружења. Цула су се различита мишљења о томе колико је у проеклом периоду урађено, али је, у сваком случају, као највећи успех Удружења истакнуто ширење мреже по целој Србији. Чланство нашег Удружења сада броји преко 300 наставника-практичара.

Поред чланова Удружења, Скупштини су присуствовали и у дискусијама активно учествовали и гости из Данске, Македоније, Хрватске и Црне Горе, као и представник Министарства просвете и спорта Републике Србије.

Скупштину је у име досадашњег Управног одбора отворио г. Мирослав Јовановић, да би се, потом, учесницима Скупштине поздравним говорима обратили гђа Биљана Стојановић, испред Министарства просвете и спорта Републике Србије и гг. Бени Кристенсен и Клаус Бјере, испред данског Удружења наставника историје.

Досадашње активности УДИ-ЕУРОЦЛИО

УДИ-EUROCLIO званично је основано у децембру 2001. године. У светлу те чињенице - Удружење постоји тек две године! - резултати његовог рада морају изгледати још и већи него што би се на први поглед могло учинити.

Удружење је убрзо након свог оснивања примљено у пуноправно чланство међународне организације наставника историје Еуроцлио, чије је седиште у Хагу. У том својству, наши представници учествују у Скупштинама међународног Еуроцлио-а, као и бројних међународних скупова и семинара посвећених унапређењу наставе историје. Међу бројним контактима које је Удружење у протекле две године остварило са сличним удружењима из других европских земаља, посебно се плодоносном показала сарадња са Данским удружењем наставника историје. У оквиру те сарадње имали смо прилику да се, у директним контактима са колегама из Данске, детаљно упознајмо са образовним системом ове земље и, посебно, са наставном историје у оквиру тог система.

Информације о активностима Удружења јавности су доступне посредством билтена "Херодот", али и сајта, који би у перспективи требало да се развије у главно информативно средство Удружења. "Херодот" излази два пута годишње и врло је добро примљен и од

чланства и од осталих колега, упркос потешкоћама са дистрибуцијом, које још увек нису до краја савладане. Формирана је и база података, која ће се перманентно допуњавати и бити информативно срце Удружења.

У организацији нашег Удружења до сада је одржано 12 едукативних семинара за наставнике историје. Семинари су углавном одржавани у Петници уз присуство бројних домаћих, али и страних предавача. Од ове школске године почели су да функционишу и регионални семинари, који би у будућности требало да постану главна активност на пољу стручног усавршавања наставника историје.

У Истраживачкој станици Петница, наше Удружење организује и води и семинаре за ученике средњих школа. Ти семинари су едукативног-истраживачког карактера и послучили су као основа на којој су развијени и други програми нашег Удружења. Један од њих је такмичење из историје за ученике средњих школа, Сусрети с прошлочију, које има за циљ афирмацију самосталног истраживачког рада као методе учења.

Чланови нашег Удружења активно су укључени у рад Предметне комисије за историју Министарства просвете и спорта Републике Србије која се бави израдом новог програма за наставу историје у основним и средњим школама.

Број чланова нашег Удружења у протекле две године константно је растао и сада већ прелази цифру од 300. То је уједно и најбоља потврда нашег рада и подстицај да и у будуће наставимо у истом правцу. Истина, мрежа регионалних повериеника, која је до сада бројала 12 чланова, није била доволно активна у претходном периоду, тако да ће њено ширење и јачање бити приоритетни задатак Удружења у наредне две године.

Уз ово, веома важна активност Удружења у наредном периоду биће и учешће у регионалном пројекту који је међународна организација Euroclio покренула за западни Балкан и у којем ћемо учествовати заједно са наставницима историје из Хрватске и Босне и Херцеговине.

Када се, по истеку друге године постојања и рада нашег Удружења, осврнемо иза себе, заиста имамо шта да видимо. И, без обзира на пропусте којих је било, чини нам се да ипак нема баш тако много разлога за нездадовољство.

Горан Милорадовић

Нови Управни одбор УДИ-ЕУРОЦЛИО

Иницијатива за оснивање наставничког удружења потекла је од стране Удружења за друштвену историју чије чланство чине историчари-истраживачи, професори, асистенти и научници са Факултета и Института. Отуда су Управни одбор наставничког Удружења током прве две године његовог постојања и чинили углавном они који су Удружење и основали - историчари који се баве науком, а не наставом. Њихова је идеја, међутим, од самог почетка била да УДИ-EUROCLIO постане, у правом смислу речи, удружење које ће се бавити проблемима наставе историје и њеним унапређивањем, али и удружење које ће у потпуности водити наставници. Стога су научници, по истеку свог двогодишњег мандата, на децембарској Скупштини, своја места у Управном одбору уступили - наставницима. На њихов предлог, који је Скупштина једногласно прихватила, за чланове новог Управног одбора УДИ-EUROCLIO изабрани су:

- Ненад Жарковић, ОШ "Краљ Петар Први", Београд - копредседник Удружења
- Бојан Вучковић, Тринаеста београдска гимназија, Београд - копредседник Удружења
- Јелена Поповић, Пeta београдска гимназија, Београд - секретар
- Љиљана Лазаревић, ОШ "Краљ Петар Први", Београд - контакти са иностранством
- Емина Живковић, ОШ "Ђура Јакшић", Београд - контакти са иностранством
- Светлана Јевдоксић, Десета београдска гимназија, Београд - контакти са чланством (координатор мреже регионалних повериеника)
- Бранимир Шошкић, Крушевачка гимназија, Крушевац - уредник сајта

У име новог Управног одбора учеснике скупштине поздравио је г. Бојан Вучковић, изложивши у кратким цртама план активности Удружења у наредне две године.

Бојан Вучковић

У добу великих промена у настави историје у читавој Европи, када се непрестано отварају нови простори, а ми смо у позицији да у том свету новог и изненађујућег тражимо своје место, немогуће је прецизно испланирати активности за наредне две године. Али, ипак, постоје сигурни ослонци.

Контакти који су током протекле две године успостављени са Данским удружењем наставника историје и међународним организацијама, као што су EUROCLIO и Eustory History Network, већ су дали веома добре резултате. У наредном периоду Удружење ће настојати, свакако, да те контакте не само одржи, већ и продуби кроз учешће у јаједничким пројектима (регионални пројекат за Србију, Босну и Херцеговину и Хрватску, "Сусрети с прошлешћу"...) и другим активностима ових организација.

Ипак, приоритети су на унутрашњем плану...

Као један од најважнији циљева Удружења, а вероватно и најтежи, свакако је организовање регионалне мреже . Да би она заживела на прави начин неопходна је истовремена и снажна иницијатива Управног одбора и повериеника, као и бољи контакт са чланством. Потребно је и што више колега укључити у активности Удружења. У наредном периоду наставиће се објављивање Херодота, као и сарадња са Министарством просвете и спорта и Друштвом историчара, која је успостављена током протеклих месеци. Биће и семинара за наставнике.

Као што смо већ рекли, много је нових, неосвојених простора. Желимо да их освајамо - заједно.

Мрежа регионалних повериеника

Развијању мреже регионалних повериеника у протеклом периоду није било посвећено довољно пажње ни временена. Ово је заједничка оцена Управног одбора Удружења, али и присутних учесника Скупштине . Пропуст јесте, но, не толики да умањи све друго што је урађено. Са друге стране, он обавезује, истина нови Управни одбор, да пропуштено надокнади.

Постојећа мрежа регионалних повериеника УДИ-EUROCLIO на овој Скупштини званично је проширена, тако да сада броји осамнаест чланова, и то:

1. Неда Марковић (Ниш)
2. Невен Даничић (Вршац)
3. Иван Бецић (Лесковац)
4. Џамила Диздаревић (Прибој)
5. Радомир Савић (Вел. Грађаште)

6. Дејан Ђирић (Пирот)
7. Душко Ракић (Ваљево)
8. Слободан Цампраг (Суботица)
9. Зоран Борак (Сомбор)
10. Горан Симовић (Пожега)
11. Светлана Јевдоксић (Београд)
12. Дејан Ђурђев (Нови Сад)
13. Живојин Радловачки (Зрењанин)
14. Золтан Џемере (Кикинда)
15. Александар Јелић (Смедеревска Паланка)
16. Ненад Ђорђевић (Крагујевац)
17. Бранимир Шошкић (Крушевац)
18. Зvezдана Петровић (Јагодина)

На првом састанку координатора мреже, Емине Живковић, и регионалних повериеника, који је одржан

као пратећи програм Скупштине, договорено је да се рад Удружења максимално децентрализује и да се иницијатива препусти управо регионалним повереницима. Велика спремност да се ангажују и допринесу ширењу мреже, коју су том приликом, без изузетка исказали сви присутни, један је од најјачих утисака који је аутор ових редова понео са Скупштине. То је, уједно, и својеврсна потврда досадашњим активностима Удружења, али и обавеза да се захтевима поверилика изађе у сусрет, а њихове идеје снажно подупру како би се оствариле. У наредном периоду, Удружење ће се, преко поверилика, представити много ширем кругу наставника, кроз различите манифестације (презентације, гостовања на локалним медијима, семинари за наставнике...), а укључиће се и у прославу 200. годишњице Првог српског устанка и српске држavnosti.

Добра воља свих постоји, а када тога има, верујемо да ни резултати неће изостати.

Радионице

У оквиру програма Скупштине, колеге из Данске одржали су и две радионице за наставнике историје из Србије и још једампут нам показали како би у тој далекој земљи са ћацима причали о неким темама. Овога пута одабрали су једно од осетљивих питања савремене историје - Европа после Првог светског рата: Версајски мировни систем. Упоређујући текстове из уџбеника који говоре о овој теми и који се тренутно користе у Данској и код нас и комбинујући то са одобраним извornim текстовима, као и делима историчара из различних европских земаља, показали су како се на једноставан начин, кроз дијалог са ученицима, може постићи мултиперспективност у приступу неком историјском садржају.

Њихов труд није био узалудан. Топло примљени, понудили су нам нешто о чему смо дugo након завршетка радионица размишљали и причали.

У оквиру ове своје посете нашој земљи, колеге из Данске гостовали су у двема београдским гимназијама.

Дискусија

С обзиром на актуелну реформу образовног система у Србији - имплементација курикулума за први разред основне школе већ је у току, а од наредне школске године почеће примена новог курикулума и у другом и седмом

ДИСКУСИЈА

У дискусији која је уследила после званичног дела програма Скупштине, колеге су оштро критиковале начин на који Министарство просвете и спорта третира историју као наставни предмет. Нарочито оштри били су наставници стручних школа, због укидања историје као обавезног предмета и њеног својења само на изборни предмет. Министарству просвете и спорта Републике Србије замерено је да није доволјно добро информисало колеге о токовима реформе, а брзина извођења реформе оцењена је као велика слабост. У дискусији су учествовали и гости из Данске, Бени Кристенсен и Клаус Ђере, као и гости из Хрватске (Зденко Самарџија) и Црне Горе (Милан Рађеновић), који су пренели сопствена искуства.

"Укидање историје као предмета значи заборав, а заборав не познаје границе", речи су колегинице која се јавила за реч на крају дискусије и обратила се гостима из бивших југословенских република.

Да ли смо превише слободни ако њене речи интерпретирамо као позив да после ратова које смо међусобно водили објавимо заједнички рат забораву?

уопште не бавимо топонимима који могу бити много занимљивији од званичне и штуре науке.

Одговарајући и захваљујући на добронамерном савету, г. Горан Милорадовић, члан досадашњег Управног одбора УДИ-EUROCLIO, истакао је чињеницу да је Удружење и само уочило тај недостатак, па је преко Истраживачке станице Петница, у протекле две године организовало бројне семинаре за наставнике и ученике на којима су обогаћивана знања из локалне историје, са жељом да се пронађу и размотре методе којима би историја постала "личнија" и на тај начин пријемчивија за ћаке.

Са Скупштине је потекао захтев Удружењу да, врло хитно, упозна ширу јавност са новим наставним програмима и заложи се да историја остане обавезан предмет у школама. Овај захтев је утолико више оправдан када имамо на уму општеприхваћено уверење да је историја "јавно добро" (Роберт Стадлинг) и да је под сталним притиском јавног мњења, различитих интересних, политичких и етничких група, а посебно родитеља.

Светлана Јевдоксић
Десета београдска гимназија, Београд

разреду основне школе - Скупштина је била прилика и да се поразговара и о месту историје као обавезног, изборног или факултативног предмета у новој школи. О томе је говорила гђа Биљана Стојановић, начелник одељења за наставне предмете и уџбенике у

Министарству просвете и спорта Републике Србије. Она је покушала да смири забринуте професоре из чијих дискусија се јасно уочавао страх за егзистенцију, истичући да ће доволјно добро и креативно осмишљени програми историје привући велики број ученика и њихових родитеља.

Током скupштинске дискусије било је задовољство схватити да су наставници историје први постали свесни чињенице да је главни стратешки циљ нове школе - ћаке треба научити да усвојена знања што боље употребе и примене!

У свом обраћању гост из Хрватске, Зденко Самарџија, говорио је о проблемима са којима се његова земља суочавала у протеклом периоду, што се, чини се, највише рефлектовало управо на наставу историје. Он сматра да је проблем превазиђен оног тренутка када се отворило слободно тржиште уџбеника и када је квалитет надвладао националну заслепљеност. Г. Самарџија сматра да би се у нашим новим програмима могло наћи места и за тзв. амбијенталну историју, јер се

ИСТОРИЧАРИ У МРЕЖИ ИЛИ ХОЋЕМО ЛИ СЕ КОНЕКТОВАТИ

Руку на срце, бије нас глас да волимо све што је старо. Само да има неку прошлост, на основу које можемо “критички” да вреднујемо значај истог. Јер, како без прошлости да потврдимо и докажемо да нешто постоји у садашњости? Како да знамо да ли је столица добра, ако на њој нисмо седели по пар сати дневно, крајем прошлог и почетком новог миленијума?! Шта ће нам ова нова, тапацирана, са подизачима и точкићима? Зар је она боља од оне на којој смо се “мешкаљили”, док смо спремали испите? Ко је тада био друг и сапатник?! Ова нова што виче пишиш или она стара, најдражана, на којој су флеке од проливене кафе и искаланог воска из времена рестрикције (восак на намештај, иначе, датујемо у период од раних осамдесетих - “стабилизација”, до зиме 2000-2001 године). Разумете, те флеке су свједок времена и НЕ МОГУ се заменити за пишиш!!! Знам да разумете, по-готово ви који имате ормане пуне гардеробе из времена кад смо били виткији и пуне кутије старих бележници, разгледница, уџбеника, чланских карата и диплома, које већ годинама бранимо од лукаве фамилије која би их радо бацила у контејнер. Незналице! Други такве ствари чувају као успомене, али за нас је то ИС-ТО-РИ-ЈА! И, има да се чува!

Не треба, дакле, пре-више доказивати да нам склоност ка новинама није јача страна, али, ипак, када се за мрски тренутак позабавимо садашњим видимо свет и нову генерацију која размишља некако... другачије. А ту је и она реч... зна-те... ИНТЕРНЕТ. И све бис-мо ми то, можда, и “искули-рали”, по систему свако чудо за три дана, да није две горке чињенице: прво, кад смо били мали обећали смо да ћемо кад порастемо бити модерних схватања и, друго, интернета је све више и не престаје да расте. Чак и америчке до-маћице (што је, без увреде, код нас синоним за НЕШТО!) користе интернет при куповини “преко потребних” тричарија, да о образованијем свету и не говоримо. А ми?

Ееее, ту већ има добрих вести.

Више од годину дана постоји сајт наставника историје, рођен као чедо овог листа и нашег Удружења. Адреса је www.euroclio.org.yu или www.udi.org.yu/ec/. “Па, шта сад са тим?” - рећи ће многи, “ја немам ни три употребљиве историјске карте, а камоли компјутер и интернет!” Стане у настави историје заиста јесте такво, али са идејом да за 5 или 10 година ствари морају бити битно другачије, херодотовци сматрају да треба почети одмах. Зато наш сајт, који је до сада био више електронска верзија часописа, треба да прерасте у базу података, која ће задовољити све професионалне потребе наставника историје у Србији. На њему би требале да се нађу

важне адресе сајтова са историјском садржином, збирке фотографија које би могле да се користе у настави, библиографије, препоручена литература за појединачне наставне јединице, делови историјских извора, припреме за часове класичне наставе и часове критичког мишљења, форум - за давање коментара о важним темама, прикази нових издања са историјском садржином и све друго чemu би, по вашем мишљењу, ту било место.

Међутим... Наравно да постоје разни Међутими и Алији. Зар сте помислили да их нема?

Право - повезаност наших школа и учешће наших наставника на интернет мрежи. Овај проблем ће се вероватно решити сам од себе, пошто пуно школа већ сад има конекцију на Интернет, а брзина ширења овог медија и релативно мали трошкови, указују да ће број школа и наставника који се “каче” бити све већи.

Друго - необученост наставника за коришћење интернета. Овај проблем би требало решити низом стручних семинара на којима би наставници добили

минимум неопходних информатичких знања. Уз Божију помоћ, ови семинари би могли да крену већ од септембра 2004 године.

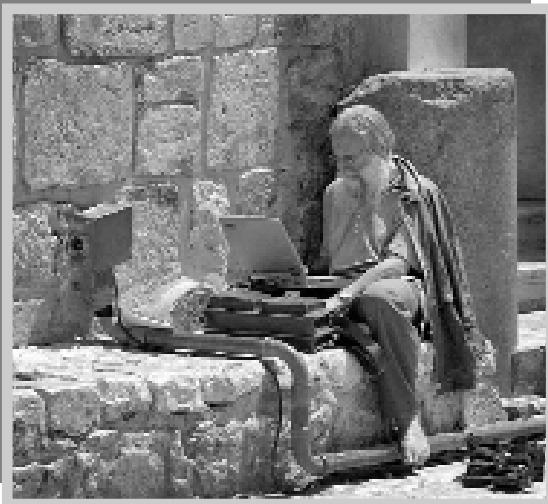
Треће - амбициозност сајта тј. велики број материјала који би на њему требало да се нађе, а који физички превазилазе снаге једног човека или малог броја људи. Овај проблем се решава позивом свим наставницима историје да својим прилозима обогате заједнички сајт, као и да на други начин узму активно учешће у стварању еснафске базе података. Ово ће, наравно, бити много реал-

није после одржаних семинара који би имали и ту функцију да анимирају и још боље повежу колеге.

Када ћемо знати да смо успели? Оног тренутка када колега који први пут почиње да ради у некој малој вароши у Србији, у којој нема ни пристојне библиотеке, отвори сајт и на њему нађе материјал који му може помоћи у настави. Материјал који су за њега и све друге, садашње и будуће наставнике историје прибавиле - колеге.

Јасно, ни њему, нити било коме другом, интернет не може помоћи када се нађе очи у очи са ђацима. Та конекција остаје интакта, и то је можда и права лепота интернета - помаже, али се у посао не меша. Уз наду да ћемо већ у наредном броју Херодота о овој теми говорити много конкретније, позивам вас да се конектујете и обиђете наш сајт, а да своје сугестије, прилоге, идеје и предлоге пошаљете на E-mail bracasole@yahoo.com или на поштанску адресу Удружења.

Бранимир Д. Шошкић
Крушевачка гимназија

Регионални пројекат: Босна и Херцеговина, Хрватска и Србија 2004-2005.

ПРОШЛОСТ КАО ПОЉЕ САРАДЊЕ

Улагање у истраживање прошлости као улагање у будућност

Сарадњи са удружењима наставника историје из Босне и Херцеговине, Хрватске, као и Удружењем за друштвену историју-EUROCLIO из Србије, европско удружење наставника историје Еуроцило, са седиштем у Хагу, од јануара 2004. године, покреће регионални пројекат чији је циљ повезивање локалних удружења наставника историје, међусобна размена искуства као и унапређење наставе историје у региону. Свеобухватно и амбициозно замишљен, овај пројекат који би требало да се реализује током наредне две године, подразумева организацију семинара за наставнике, њихово упознавање са иновативним наставним материјалима и методама наставе, али и рад на изради помоћног наставног материјала који би био коришћен у настави историје у све три државе региона.

Након управо завршеног пројекта у коме су учествовала удружења наставника историје из Бугарске, Македоније и Албаније а који је указао на могућност успешне сарадње и заједничког, плодносног рада упркос историји политичких спорова и несагласја, у седишту Euroclio-а одлучено је да се сличан пројекат покрене и за Босну и Херцеговину, Хрватску и Србију. Тиме би наставницима историје овог региона био омогућен не само увид у наставу историје и третман одређених тема у суседним државама, већ и креирање заједничког погледа на регионалну прошлост.

Тај поглед, наравно, не мора бити јединствен, али је веома значајно отворено разговарати о одређеним темама и размењивати мишљења о одређеним питањима. Модерна историјска наука и методологија све теже успевају да утврде "објективне чињенице", па самим и да, на основу њих, изведу "апсолутне истине" о прошлости. Утолико пре чини нам се умесним и захтев да се и савремени приступ настави историје промени, односно обогати увођењем принципа мултиперспективности у наставну праксу. Овакав приступ омогућио би ученицима да исти проблем сагледају из различитих углова, нудећи им различита тумачења истих историјских појава, без претензија на коначне и неприосновене истине. На овој основној линији може се тежити и објашњењу регионалне историје, без непотребних искљивости, али и без не-природних и вештачких приближавања и уједначавања, уз јасна наглашавања различитости и посебности с једне стране, али и сличности и подударности, с друге стране.

Ради представљања пројекта и његових основних циљева, као и артикулације тежњи наставника из региона, у Сарајеву је у периоду 11.-13. децембра 2003. одржан стручни семинар за наставнике историје из Босне и Херцеговине, Хрватске и Србије, на коме је учествовало једанаест наставника из наше земље. Током овог сусрета разговарало се о темама које би било потребно и могуће заједнички обрадити, размењивана су искуства из наставе, а колеге су међусобно указивале на одређене проблеме за које се показало да су заједнички свим наставницима историје у региону (нпример, потенцијално смањивање броја часова историје у школама, својење историје на изборни предмет у средњим стручним школама, страх од маргинализације предмета и сл.) Дошло се до заједничког закључка да би се најпре требало позабавити оним темама које су мање спорне у историографијама и јавности трију држава. То су оне теме које се односе на период функционисања заједничке државе, теме преко којих се заједничка прошлост може осветлити, без сувишних и тенденциозних тумачења. Исказана је добра воља за сваком врстом сарадње, као и велика знатижеља са сазнањем сваке врсте о приликама у суседним државама. Искрена и добронамерна заинтересованост која је, без изузетка пратила сваког учесника семинара, свакако је један од реликата заједничке прошлости, али и добра основа за будућу сарадњу.

Цитав пројекат ће бити спроведен у сарадњи са Данским удружењем наставника историје, које ће током две године пружати сваку врсту како професионалне тако и моралне и организационе помоћи. Током 2004. и 2005. године предвиђено је одржавање неколико регионалних семинара за наставнике, а такође и одржавање локалних скupштина Удружења наставника историје у све три земље, као и састанака регионалних координатора и организатора. По истеку двогодишњег периода, као резултат сарадње локалних удружења наставника историје, требало би да буде објављен заједнички зборник историјских извора који би био коришћен као помоћни наставни материјал у све три земље учеснице у пројекту. Израда овог зборника биће поверена ауторским тимовима, састављеним од наставника историје, истакнутих научних радника и универзитетских професора из сваке земље региона. Како је у нашој земљи управо у току свеобухватно замишљена реформа образовног система, чини нам се да би објављивање оваквог зборника на најбољи могући начин могло допринети постизању општих циљева реформе и унапређењу наставе историје.

Сарадњи са удружењима наставника историје из Босне и Херцеговине, Хрватске и Србије, на коме је учествовало једанаест наставника из наше земље. Током овог сусрета разговарало се о темама које би било потребно и могуће заједнички обрадити, размењивана су искуства из наставе, а колеге су међусобно указивале на одређене проблеме за које се показало да су заједнички свим наставницима историје у региону (нпример, потенцијално смањивање броја часова историје у школама, својење историје на изборни предмет у средњим стручним школама, страх од маргинализације предмета и сл.) Дошло се до заједничког закључка да би се најпре требало позабавити оним темама које су мање спорне у историографијама и јавности трију држава. То су оне теме које се односе на период функционисања заједничке државе, теме преко којих се заједничка прошлост може осветлити, без сувишних и тенденциозних тумачења. Исказана је добра воља за сваком врстом сарадње, као и велика знатижеља са сазнањем сваке врсте о приликама у суседним државама. Искрена и добронамерна заинтересованост која је, без изузетка пратила сваког учесника семинара, свакако је један од реликата заједничке прошлости, али и добра основа за будућу сарадњу.

Наредни састанак организатора и регионалних координатора биће одржан у Копенхагену, у периоду од 10. до 14. јануара 2004. године. Циљ овог састанка је детаљна разрада пројекта, планирање активности у наредне две године, као и утврђивање тема које ће зборником бити обухваћене и обраћене. Надамо се да ће будућа сарадња донети свима не само корист у смислу могућности унапређења наставе и побољшање њеног квалитета, већ и да ће за све учеснике представљати изазов, али и задовољство и уживање. Размена идеја и искустава, као и примена новостечених сазнања, требало би да допринесу и бољем међусобном разумевању и сарадњи у региону. Овакав циљ може бити остварен само бОљим међусобним упознавањем, кроз размену мишљења и заједнички рад.

Љиљана Лазаревић
ОШ "Краљ Петар Први", Београд

Семинар за наставнике историје у Букурешту

ИСТОРИЈСКИ ИЗВОРИ У НАСТАВИ

У Букурешту је, у периоду од 21.11.2003. до 23.11.2003. године, одржан семинар за наставнике историје у организацији CDRSEE-а (Center for Democracy and Reconciliation in Southeast Europe), са седиштем у Солуну. Ова невладина организација основана је 1998. године са циљем да помаже развој демократије базиран на грађанској одговорности и помирењу народа у региону. "Teaching Packs" је један од седам пројеката ове организације, који има за циљ израду додатног наставног материјала намењеног наставницима историје основних и средњих школа. У пројекат је укључено једанаест земаља југоисточне Европе: Албанија, Босна и Херцеговина, Бугарска, Грчка, Кипар, Македонија, Румунија, Словенија, Србија, Турска и Хрватска.

Семинар у Букурешту је последњи у низу семинара у оквиру пројекта "Teaching Packs", а имао је за циљ припрему материјала за збирку извора, која ће обухватити четири теме: Отоманско царство, Стварање националних држава на Балкану, Балкански ратови и Други светски рат. Ове теме присутне су у курикулумима свих једанаест земаља учесница семинара. Вођени идејом израде додатног наставног материјала који би наставницима историје рад учинио бржим, ефикаснијим и флексибилнијим, носиоци овог пројекта надају се да ће управо оваква збирка извора бити задовољавајуће решење за све учеснике семинара. Материјал који су доставиле земље учеснице састојао се од слика, дипломатских текстова, мировних уговора, мемоара, литературе, сведочанстава и новинских чланака који обрађују сваку од наведених тема и послужио је за израду збирке извора.

Увођење изворних текстова у наставу има за циљ да код ученика, са једне стране, развије однос поштовања према чињеницама и да им, са друге стране, омогући да у исто време сагледају и релативност онога што често сматрамо "историјском истином". Мултиперспективност, о којој у последње време тако много слушамо, оваквим приступом такође је у потпуности заступљена. Сваку од наведених тема пратио је семинар како би се проверила и обезбедила употребљивост оваквог наставног материјала. Учесници семинара били су наставници историје из наведених земаља, а њихов задатак био је да након анализе материјала којим је обрађена одређена тема, дају своје сугестије и примедбе. Учесници семинара су такође имали могућност да одбаце извор који због своје дужине, не-занимљивости или комплексности није применљив у настави. Поред изношења закључака о материјалу којим је обрађена тема, наставници су били у прилици да направе модел наставног часа користећи прихваћени изворни материјал.

Предвиђено је да збирка извора, након штампања, буде преведена на осам језика, што ће представљати драгоцену помоћ свим наставницима који је буду користили у свом раду.

Емина Живковић
ОШ "Ђура Јакшић", Београд

Опет смо, овај пут заједо са колегиницом Каролином Јаковић из Хрватске и колегом Бахрудином Беширевићем из Босне и Херцеговине, били у посети Данској.

Посету је организовало Данско удружење наставника историје, а циљ посете био је упознавање са наставном историје у данским школама.

Питали смо се како подићи мост преко сувише удаљених обала. Ишли смо у земљу у којој нема корупције, у којој се поштују закони, у којој просечна плата далеко надилази нашу, у земљу чија је ратничка традиција део сећања, а не стварности, у којој се живи мирно, без стресова. Ако је школски систем најбоља слика једног друштва, онда ћемо видети нешто потпуно страно и, можда неразумљиво, а у сваком случају неприменљиво код нас, мислили смо...

Али, како смо ближе прилазили, почеле су да искрсавају и сличности, које су нас охрабриле и обрадовале, почели смо да ослушкијмо поруке на језику који смо разумели, применљиве, пријатељске.

Колико год да смо се трудили да то не будемо,

ипак смо део света. То смо убедљиво схватили и то је донело велику радост.

Данска је земља "сељачке демократије" и по томе је слична нашој. Данци су једноставни људи, љубазни, отворени, гостопримљиви, неоптерећени друштвеним статусом - онакви какви бисмо ми желели да будемо, или какви већ јесмо.

Наравно, разлике су доминантне у односу на сличности, али без обзира, сличности су нас много више радовале него што су нас разлике плашиле. Спори јесмо, али изгледа да смо на добром путу...

Присуствовали смо настави историје у неколико средњих школа и увидели суштину онога што представља модерну наставу у Данској. Наставник је, на први поглед, на маргини часа, он организује час, препушта га ученицима, подстиче их да буду активни и да учествују у дискусији, поставља питања, бира историјске изворе. Све смо видели, само класично предавање нисмо. Градиво је подељено на теме, које ученици сами бирају. Рецимо, на једном часу историје у гимназији у близини Архуса, колегиница Сузан Орнстром је

У ДАНСКОЈ

са својим ученицима разговарала о национализму у Данској у 19. веку, о настанку националне данске идеје, о симболима, национал-романтизму, о "малој земљи са великим историјом", о застави "добијеној од Бога", о старим грбовима "који обавезују", о поезији пуној емоционалног набоја... Дозвољала им је да кажу шта заиста мисле, али је брижљиво водила рачуна да све остане у оквирима 19. века. Ученици су схватили да је у тој фази, када се Данска борила за независност од Немачке, данска национална идеја имала високи смисао да окупи народ и да учини жртве смисленим. Такође, схватили су да би једнако посматрање те идеје данас, Данској само створило непријатеље.

Постоји ли ту нека порука и за нас? Да ли, можда, ученици у Данској знају нешто што многи од нас ни у много зрелијим година не знају - да национализам ствара и храни непријатеље, онда када нацију не брани од њих?

Издвојили бисмо посету Народној школи (Folk Schole) у градићу Родингу, у северном Шлезвигу. То је средња школа која и даље чува традиције школовања 19. века, на основама које је поставио велики просветни реформатор Грунтвиг, али се и труди да их прилагоди модерном добу. Разговор са директором те школе, госпођом Морис, био је незабораван и пун важних порука. Али, боље да она сама прича...

"Школа је основана 4.7.1844. године, са циљем да се сачувају дански језик и култура од Немаца. Учило се шта то значи бити Danaц. У складу са Грунтвиговим учењем школа је доносила самопоштовање народу, давала му осећање вредности, а ученицима преносила основна знања како би могли да се боре за народне интересе у Парламенту. Школа је била затворена током немачке окупације 1885-1920. Данас, школа има националне, али не и националистичке садржаје. Бори се и за права немачке мањине у Шлезвигу. Традиционално може бити модерно, без бола", рекла је госпођа Морис, додајући да "школа мора да научи да постоји нешто важније од појединца - Бог или правда или човечанство, или нешто друго, нешто што служи општем добру. Бескрајно је важно предавати историју, јер прича која се не прича никоме, није прича. Не би требало никада заборавити на поетско у историји, како је то Грунтвиг учио. Живот је у радости и креацији и, вредан је живљења. Прошлост је део живота. Требало би да се за живот захваљујемо сваког дана..." Имала је поруке и за Србију: "Најважније за демократију је - имати вољу да се променимо. Ако то нисмо у стању, онда се или фундаментализујемо, или фосилизујемо. Примитивна је идеја да будућност постоји "негде" и да не можемо да је мењамо..." Питали смо, на крају, госпођу Морис, шта мисли о критичком мишљењу: "Критичко мишљење је само један од многоbroјних начина мишљења и ђаци би требало да га упознају. Али, критичко мишљење без срца је субверзивно", одговорила је.

Истине ради, ова дивна школа има тешке финансијске пробелме и ускоро ће, можда, престати да ради и преселити се потпуно у прошлост, коју толико воли и слави. И то, на свој начин, говори о свету у којем живимо.

Посетили смо и Катедралну гимназију у Архусу, Школу за млађе одрасле или тзв. "Школу друге шансе", такође у Архусу, као и Школу за немачку националну мањину у Шлезвигу.

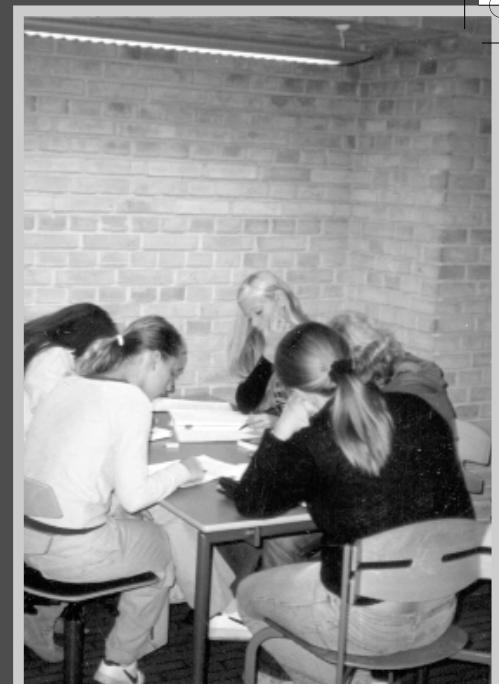
Били смо гости на састанку наставника историју архушког округа који је одржан на Катедри за славистику, Универзитета у Архусу. Са колегама из Данске разговарали смо о проблемима савремене историје на нашем простору, као и о токовима актуелне реформе образовног система у Србији.

И још много тога незаборавног смо видели и доживели. Попели смо се на највиши врх Данске (173m) и то колима, видели Копенхаген и хипи комуну у његовом центру, Кристијанију, где се не признају закони Данске ни Европске уније.

Са колегама из Хрватске и Босне имали смо диван контакт.

На овај начин се захваљујемо још једном нашим љубазним домаћинима, нарочито Клаусу Ђереу и његовом сину Силијаму, који нас је кроз Данску возио, као и старом пријатељу Бенију Кристенсену.

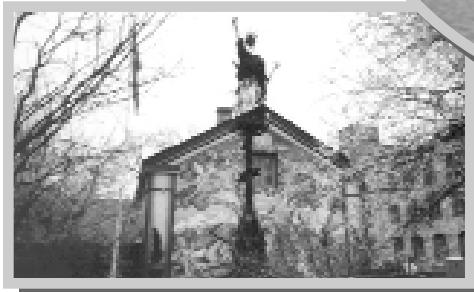
Бојан Вучковић,
Тринаеста београдска гимназија

Настављајући вишегодишњу сарадњу са данским Удружењем наставника историје, представници УДИ-EUROCLIO, а међу њима и аутор овог текста, почетком октобра посетили су ову дивну земљу. Обзиром да смо у годинама, које су, надамо се, иза нас, једва били у прилици да видимо комшијске земље, сутрет са далеким, развијеним Западом, био је прилично шокантан.

Сavrшено срећена и организована, Данска потпuno одговара стереотипу развијене европске земље. О свему се води рачуна, на све се мисли и сви имају право на једну шансу. То се може видети у свакој од десет школа које смо посетили, но, то је у границама очекиваног.

Оно што је суштински другачије је однос поштовања према интересовању ученика и слобода да се том интересовању изађе у сусрет. Историја се, као наставни предмет, третира крајње флексибилно, а оно на чему се инсистира јесте употребљивост историјских знања у свакодневном животу. Прошлост нам помаже да разумемо садашњост -

ГРАД У ГРАДУ

зато се у Данској труде да садржаје наставног предмета историја максимално актуелизују и повежу са савременим догађајима, охрабрујући ћаке да самостално истражују и закључују. Уз интересовање ученика, то је још један од важних критеријума којим се руководе при избору тема које ће током школске године обрађивати.

На конкретном примеру, уопштавања су много јаснија. Уједно, конкретан пример једног часа којем смо присуствовали и чији опис следи, један је најачих утисака које је аутор овог текста донео из Данске.

Кристијанија је четврт која се налази у самом центру Копенхагена. Овај део града су крајем шездесетих насељили хипици и, ту живе и данас. Некадашње напуштено ствариште на обали језерцета претворено је у резерват хипи комуне. Овде живи преко хиљаду људи и оно што их одржава је потпуна вера у идеологију покрета. У складу са тим, становници ове четврти не плаћају никакве порезе држави, као ни трошкове коришћења воде и струје. Лаке дроге продају се на тезгама и њихова конзумација овде није кажњива. Деца слободно трчкају улицама, јер се

автомобилом не може ући у Кристијанију. Посто им је држава забранила да се шире, што је уједно и једини лимит који је успешно наметнут, у ову хипи комуну можете се уселити једино ако се неко из ње исели. А листа оних који би желели овде да живе, невероватно је дуга...

Сложићемо се, претпостављамо, да ово није тема коју бисмо изабрали за разговор са збуњеним средњошколцима. И, уколико нас утисак не вара, даћемо себи за право да утврдимо како је, ето то, отприлике, она суштинска разлика о којој смо желели да кажемо неку реч више.

Кристијанија је управо тема коју су ученици једне средње школе из Архуса изабрали.

Професор је тему обрадио тако што је ученике поделио у групе. Свака група је добила своју подтему, а оне су гласиле:

1. Мировни покрет у Вијетнаму
2. Хипици
3. Либерализација порнографије
4. Либерализација положаја жене

Свака од група добила је, уз то, и литерату-

ру, лако доступну, јер се налази у школској библиотеци, као и релевантне интернет адресе. Истраживање је рађено на часу са циљем да се тема обради као процес карактеристичан за седамдесете године 20. века.

До каквих су закључака ученици дошли истражујући појединачне проблеме у оквиру задате теме, не знамо, јер смо присуствовали само једном од укупно 18 часова посвећених овој теми. Још мање нам је познато како су своје закључке укрстили са закључцима осталих група и какав су мозаик добили на крају. Но, сигурни смо да су научили доста тога. Можда су из вида испустили понеку чињеницу, но, своје суграђање су разумели, упознавши њихов начин живота кроз идеологију хипи-покрета. Па ипак, чини нам се да је највећа предност ученика ове школе то што су (на овај начин) заиста схватили да је прошлост део садашњости, и то не само садашњости неких људи, него, на овај или онај начин, и њих самих.

Има ли проучавање прошлости, у неком другом контексту, икаквог смисла, уопште?

Емина Живковић
ОШ "Ђура Јакшић", Београд

ПРВА СРПСКА ОСНОВНА ШКОЛА "КРАЉ ПЕТАР ПРВИ"

У подруму школе, Иван Мештровић је имао свој атеље за време док је стварао статуу Победника на Кalemegдану.

У просторијама Школе, у поткровљу, од ове школске године налази се канцеларија УДИ-EU-ROCLIO.

Школска зграда

Пре него што је подигнута данашња школска зграда, основна мушка школа код Саборне цркве била је више од шездесет година у згради која се налазила управо на истом месту где је садашња школа. Некадашња школска зграда подигнута је 1844. године на основу пројекта који је изграђио књажеско-србски инжињер, Франц Барон Кордон, а одлука о њеном подизању донета је 1839. године, пошто се дошло до уверења да је здање у коме је било смештено тадашње варошко основно училиште веома тесно, нездраво и крајње неподесно за рад.

Нова зграда је имала два спрата, четири учионице у којима је било 40 клупа и књижницу са 45 књига. Ова зграда је у свему одговарала педагошким и хигијенским мерилима тога доба. У исто време, зграда женске школе је била веома лоша, неповољна и неподесна за рад.

Како је број ћака растао, тако је донета одлука да се изгради нова зграда која ће обухватити и мушку и женску школу. Садашња зграда је подигнута на истом месту где је било старо здање. Пројектовала ју је архитекта Јелисавета Начић 1906. године, у својој 23. години, и у то време је била најмлађи архитекта у Србији. Незаменљиви пејсаж овог дела Београда, спретан са њеним улицама у једну непролазну целину и амбијент, све до Кнез Михајлове улице. Амбијент познат, пејсаж научен и знан. Зграда школе је под заштитом државе, заведена под бројем 1.

Историјат школе

Утемељитељ ове школе је Господин Мојсије Петровић, који за потребе школе, доводи прве учитеље из Русије.

Темељ учитељству постављао је Вук Стефановић Караџић, који је из себе, као из горостасног, не-

пресушног стабла, својим делом оплемењивао и себе и децу. Из многострuke своје личности био је пример за све мудрости, за науке које је самоучки довео до генијалности и свеопштег признања.

Јован Миодраговић и Павле Шафарик су, такође утисли свој учитељски печат у ову школу, како и читава плејада светлих имена наше историје, просвете, науке, културе и уметности.

Учитељ у школи је био и Господин Пера Тодоровић. Познато је да је он први у Србији увео наставу физиковог васпитања.

У дворишту школе, далеке 1923. године, одиграна је прва кошаркашка утакмица у Београду.

Поред многих награда, одличја и ордена, као и бројних признања, школа је добила и престижну Доситејеву награду за заслуге и успех.

Ненад Жарковић
Ош "Краљ Петар Први"

Школу Краљ Петар Први завршиле су многе познате личности, а између осталих то су: Стеван Мокрањац, Лола и Јурица Рибар, Михајло Петровић Алас, Моша Пијаде, Павле Савић, Зуко Џумхур, Ружица Сокић, Владета Јеротић, Светозар Глигорић, Никола Симић, Трипо Симонути, Божа Продановић, Марко и Алекса Челебоновић, Александар Дероко, Дубравка Јовичић, Војкан Борисављевић, Зоран Славнић, Драган Капичић, Миња Субота и многи други...

Више информација о Школи можете добити ако посетите сајт: www.oskraljpetarprvi.edu.yu

Ако желите да успоставите сарадњу са нашом школом, пишите на: petar1@beotel.net

ПАЛАНАЧКА

НАСТАВА ИСТОРИЈЕ У

ПАЛАНАЧКОЈ ГИМНАЗИЈИ

“Б

лиско ми је свако написано сећање, зато што може да се прочита”, уписао је у Споменар паланачке Гимназије, Радован М. Ђурић, генерал, архитекта и њен бивши ученик. Тешко је о паланачкој Гимназији говорити SINE IRA ET STUDIO, нарочито мени, јер је то школа где је годинама физичко васпитање предавао мој отац, где је моја мајка постала први професор који је започео и завршио радни век у истој, као професор руског језика и књижевности, предајући, онако успут, и српскохрватски, француски језик, музичку и ликовну културу. Уједно, последњу деценију то је и моје радно место као професора историје.

Паланка је место које је мењало свој назив од давног Бела Црква, преко нешто старијег Хасан-пашина, до данашњег Смедеревска Паланка, уз предлог да се и то име промени. То је средина - као, уосталом, и већина у Србији - преобогата историјом. Богата је налазиштима из доба неолита, локација досељавања Словена, а сведок је и стварања Немањићке државе. У каснијем периоду град и околина добили су на значају, захваљујући Копорину, задужбини и последњем боравишту деспота Стефана Лазаревића, затим, лет-

ГИМНАЗИЈА

њиковцу Некудиму, насталом на ушћу Кубршице у Јасеницу, месту боравка српских деспота, где је потврђен најстарији српски Законик о рударству. Паланка је била и важно коначиште на Цариградском друму, као и место изградње за време аустријске власти у првој половини XVIII века.

Први српски устанак подигнут је 1804. године од Ђорђа Петровића, који је у више наврата боравио у Паланци, и Станаја Стаматовића, Главаша, из оближњег села Глибовца. У непосредној близини, у Радовању, убијен је Вожд Српског устанка и подигнута црква Покажница, Вујиће Вулићевића. Буна Милоја Поповића, Ђака, која је почела 1825. на овом подручју, завршена је његовом смрћу у паланачком атару.

Град је 1914. био место концентрације српске војске у И светском рату. Историчари су се "утркивали" доказујући да је "највећи син наших народа и народности" боравио у Паланци 1926-1927. као радник фабрике Јасеница, што је он, посебујући Паланку, често понављао - или су се касније довијали, покушавајући да докажу супротно. Први забележени случај немачког Вермахта о стрељању сопственог војника (Јозефа Шулца) због одбијања да изврши наређења (стрељање Срба) десио се 1941. године у Паланци.

Околина и сам град Паланка имају развијену просветну традицију. Постоје подаци да је 30-их година XVIII века, још за време аустријске окупације, постојала школа у граду. Сигурно да је за развој просвете била значајна и школа у селу Крњеву у другој половини XVIII века, која је окупљала децу из околине Смедерева и Паланке. Прва школа са програмом у Паланци започела је са радом 20-их година XIX века. Без обзира на покушаје да се подигне ниво образовања пре И светског рата, град на Јасеници остао је без Гимназије, све до стварања државе СХС, када је, 1920. отворена паланачка приватна четвороразредна Гимназија. Прекретница у развоју десила се 1925. када је Гимназија прерасла у државну. Године 1928. постављен је камен темељац нове зграде која је завршена, наредне, 1929. године и, у којој се Гимназија налази и дан данас. Била је то тада (а и данас је) једна од најлепших зграда у коју су долазили ученици из јасеничког, опленачког, младеновачког, лепеничког и орашког среза. Свих осам разреда, Гимназија је добила школске 1938/39. године. После рата добила је и назив "Потпуна мешовита Гимназија", да би касније добила име по свом бившем ученику и првоборцу Свети Ђорђевићу, како се и данас зове. У току је поступак промене имена, јер су Наставничко веће и Школски одбор донели одлуку да школа носи назив само "Гимназија".

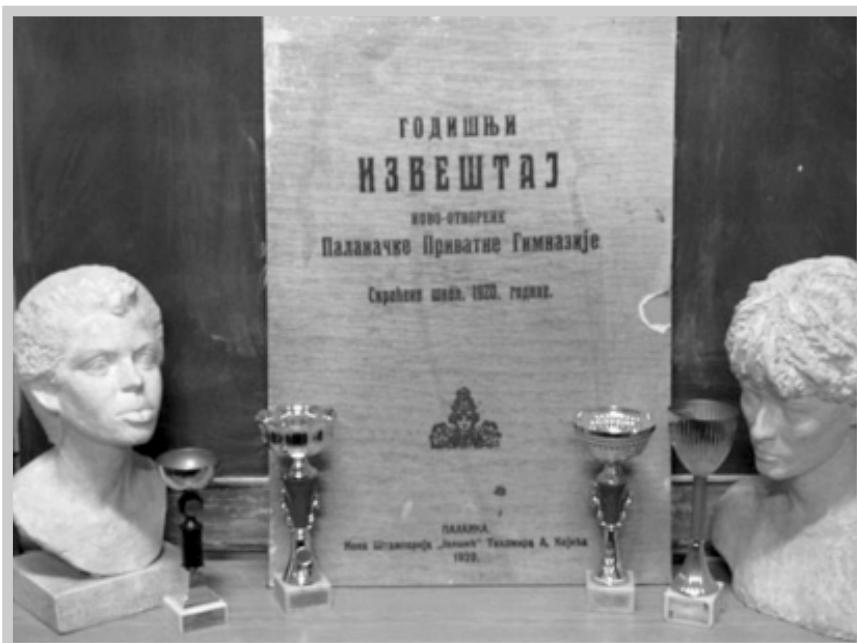
У паланачкој Гимназији, за време 83 године њеног постојања, о општој, националној и историји свог краја, ученицима су говорила 23 предавача: од Милутина Пав-

ловића, првог професора историје, преко Никите Саљникова, Руса, генерала и сјајног предавача, и осталих, изузетних професора који су предавали од 50-их до 70-их година XX века, па све до последња два професора који данас предају у овој школи.

Настава историје се данас у паланачкој Гимназији одвија у учионици и ван ње (у музеју, Историјском архиву, Галерији, крај споменика материјалне културе, итд.). Ученици више воле овај други вид наставе не само зато што је ређи, већ што је за њих интересантнији. Школа нити има, нити је за скоро десет деценија свог постојања, икада имала, кабинет за историју. У школи постоји само 17 историјских карата, од којих 11 припада историји, како фигуративно тако и буквално (оне су олињале, исцепане и ван употребе). Оно што школа има, то су ученици заинтересовани за историјску секцију и велики број ђака који су више него успешни на такмичењима из историје (освајајући једно од прва 3 места на републичким и савезним смотрама). Знатан број матураната се опредељује за матурски рад из историје. Тако је од 153 матураната, школске 2001/02. године чак 52 писало тему из историје. Последњих осам година 16 бивших ученика је било на хоспитовању у "својој" Гимназији, као студенти четврте године историје.

Без обзира што је из Гимназије украден видеобим, што не постоје видео-рекордер, телевизор, а ни кабинет, што карте представљају праву реткост, интересовање ученика за историју не јењава.

Александар Саша Јелић,
професор историје
паланачке Гимназије

POVIJEST JUGOSLAVIJE -

Uvod u posljednjih petnaest godina

Evolutivni i degenerativni procesi u poimanju jugoslavenske ideje i njenoga oživotvorenja posljednjih su desetljeca obilježili znatan dio hrvatskoga historiografskoga miljea; manje onoga znanstvenoga, nešto više publicističkoga (osobito dnevnoga novinstva i političkih tjednika, čiji kolumnisti i komentatori silno utječu na stvaranje kolektivnoga mišljenja), a najviše onoga koji publicira udžbeničku literaturu. Osim razumljivoga nacionalnoga homogeniziranja tijekom agresije, koja je zaprijetila biološkom opstanku Hrvata i većini Hrvata ogadila Jugoslaviju, na shvaćanje i prezentiranje građe iz razdoblja Jugoslavije uvelike utječu i interesi povjesničara. Nacionalno-romantičarski stav o povijesti zamijenilo je drugačije poimanje sadržaja povjesne znanosti pa povijest država, tako ni Jugoslavije, ustava i "znamenitih muzeva" više nisu u središtu pažnje. Mnogi hrvatski povjesničari proučavaju svakodnevnicu ljudi prošlih vremena; odjeću, obuću, jelovnike, alate, obradu zemlje, bolesti, ali i ljudske strahove, skrivene želje i druge iracionalne elemente koji su utjecali na strukturiranja ljudskog života kako u prijašnjim razdobljima tako i u razdoblju Jugoslavija, monarhističke ili socijalističke. Isti autori udžbenika te zadaće za istraživanja stavlju pred učenike. To, dakako, ne znači da u pojedinim autorima nema romantičarskoga zanosa – Hrvati svi i svuda (sic!) – te onih koji naglašavaju kontinuitet državno-pravne samobitnosti ne poimajući da se pojmom suvereniteta i Hrvatske, kao i pojmom Jugoslavije, različito poimao.

Zaključimo, Jugoslavija gledana hrvatskim očima više nije in. Pravo je vrijeme za trezvenu analizu svakodnevice te ocjenjivanje uloge pojedincaca u nekim procesima koji su doveli do stvaranja jugoslavenske ideje te njene realizacije.

Udjbenici iz socijalističke Jugoslavije

Udjbenici izdani u socijalističkoj Jugoslaviji s puno su pohvala prikazivali nositelje južnoslavenske ideje. Udžbenici su protkani ideologijom "klasne borbi", pri čemu je povijest stavljena u kontekst stalne borbe "revolucionarnih i naprednih" i "reakcionarnih i nazadnih" snaga. Ako pak činjenice nisu isle u prilog ranije utvrđenoj shemi, tekstovi su završavali frazetinama koje su učenici reproducirali manje ili više uspješno.

Naravno je da je za tadašnje povjesničare bila tabu-tema razvijanje u učenika misaonih operacija višega stupnja. Nisu se poticala samostalna učenikova istraživanja, sloboda je izricaja bila ograničena, kao i stilska obilježe-

nost. Od učenika se tražilo da reproduciraju činjenice i generalizacije koje su pred njih stavljeni udžbenik i nastavnici.

Sama oprema tih udžbenika je (razumljivo) siromašna, nesuvremena i nepregledna, a za učenike preopširna i nemotivirajuća, iako obiluje brojnim korisnim informacijama. Stoga bilo kakva usporedba tadašnjih jugoslavenskih i današnjih hrvatskih udžbenika, vezano uz temu Jugoslavije, nije moguća.

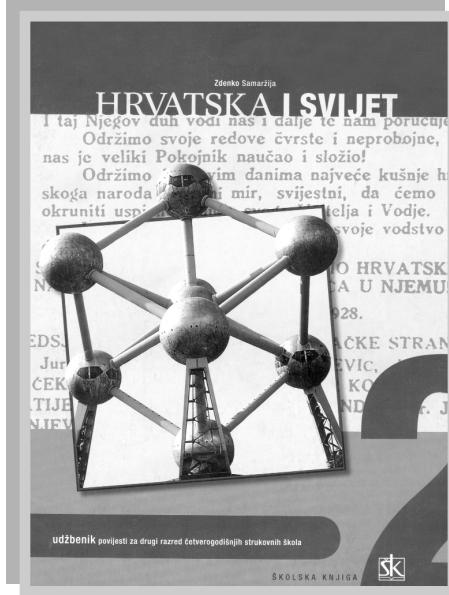
Ide devedeseta

Tek što se Jugoslavija stala rastakati pojavili su se mnogi njeni kritičari. Mnogi su autori udžbenika zamijenili komunističku internacionalnu i jugoslavensku nadnacionalnu ideologiju stalnim referiranjem na Srbe dok je romantičarski pristup nacionalnoj povijesti ostao isti. Razdoblje je Jugoslavije krajnje oskudno izloženo, a oni koji su nosili ideju jugoslavenstva držani su manje vrijednim Hrvatima. Jugoslaviji su, pak, u udžbenicima prikazane etikete (tamnica naroda...), a autori su se natjecali tko će jače relativizirati zločine učinjene u ime hrvatskoga naroda. Potencirale su se priče o ugnjetavanju Hrvata. Navodili su se detalji o žigosanu stoke i mijenjanju austrougarskoga novca po nepovoljnem kursu a da bi prešućena ostala sudbina hrvatskih zarobljenika na ruskome frontu, koji su nosili ljevičarske ideje ili se pridruživali hajdučkoj družini Jove Stanislavovića – Čaruge. O tragediji Stjepana Radića te o njegovom pokoru iznosili su se detalji, ali su autori prešutjeli da je učlanio svoju stranku u Seljačku internacionalnu, udrugu vrlo blisku komunistima, te da je u Parlamentu bio zastupnik Kragujevačkoga okruga – njegov je kredo među Hrvatima 1928. godine bio vrlo nizak.

Pozitivno je što se prvi puta u udžbenicima suočjeća sa žrtvama komunizma – pola milijuna Nijemaca, koji ništa nisu bili krivim, ostalo je bez imovine. Mnogi su napustili Jugoslaviju, osobito oni iz Vojvodine, kojoj je do seljavanjem Srba uvelike izmijenja nacionalna struktura. Prvi se puta progovorilo o tajnoj policiji, kojom je, kao i Saveznim investicijskim fondom, rukovodio Aleksandar Ranković, srpski kadar. Surovi postupci vlasti te gospodarska kriza uzrokovali su iseljavanje umalo milijun Hrvata iz monarhističke i socijalističke Jugoslavije.

Rat i postratna recesija

Nitko nije mogao pomisliti da će rat biti tako strašan, a postratna recesija tako teška. Tjeskobna. Udžbenici su tiskani na jeftinom papiru, nisu bili kolorirani. Karakteristika tih

HRVATSKI PANOPTIKUM

udžbenika je u oskudnosti u opremljenosti teksta, nedovoljnoj preglednosti i slaboj ilustriranosti. Netragom su nestale iz škola karte SFRJ. Domoljublje se legalno gradilo na mitovima (reče jedan, ta i Grci su povijest izgradili na mitovima), a povlašteni su imali monopol na tiskanje udžbenika (isti je pričao o stališima (sic!) u suvremenom hrvatskom društvu), dok je većina povjesničara tragala za novim, suvremenim nastavnim metodama. Bijele mrlje, nedostaci valjanih udžbenika (sadržajno te osobito metodičkih), zamijenjeni su crnim mrljama – udžbenicima tiskanim 1939. godine. Hrvatska je postala Zemlja Čuda, no taj okret ka Zapadu, okret ledima, da ne bude nesporazuma, nije, na sreću, dugo trajao.

Tržište čini čuda

Svaka je vlast bahata pa i onda kada prihvaca europska pravila igre – tržište udžbeničke literature. Monopolisti su imali kvalitetnije udžbenike, no jednom izgubljeno povjerenje ne može se nadoknaditi. Ispriča stidljivo, a kasnije agresivnije da bi danas to bila istinska tržišna utakmica, koja nerijetko rodi kvalitetom, udžbenička je literatura, osobito povjesna, pokazatelj mnogih društvenih promjena. Skeptici su predviđali da će, u konačnici, svi udžbenici biti navlas isti. Međutim, pojedini se autori i dalje drže narativne nastave. Njihovi su udžbenici, rekli bi, konzervativni što u ovom kontekstu ima negativne konotacije te ujedno odišu xenofobijom (jedan čak piše da su Hrvati oduvijek streljili od tri B – BBB, kratica za navijačku skupinu Dinama iz Zagreba – misleći na Beč, Budimpeštu i Beograd. To je trebalo biti duhovito).

Današnji udžbenici, među kojima su i udžbenici i priručnici za nastavnike moje malenkosti, pripadaju četvrtoj generaciji udžbenika od osamostaljenja Republike Hrvatske. Oni unose značajne novine. Udžbenici su adekvatno ilustrirani, izlaganjem tema edukativani i zanimljivi. Unutar problemskih zadataka i primjerenih enigmatskih sadržaja, kojima se ponavljanja nastavno gradivo te razvijaju misaone operacije višeg stupnja, pred učenicima se stavljuju mnogi grafikoni, kvalitetne ilustracije, fotografije, tablice, sheme, visokokvalitetni zemljovid te slijepe karte te skice. Jedinstveno istražuju život svih Hrvata kao dio zajedničkog nacionalnog korpusa bez obzira žive li u Jugoslaviji ili ne (Hrvati u Istri te u okolini Pečuha i Baje). Jugoslavija se u njima tretira poput ostalih država u kojima su živjeli Hrvati. Analiziraju se oblici vlasti, demokratski te autokratski postupci, gospodarsko stanje te razvoj kulture, znanosti i sporta. Učenike se potiče da istražuju probleme na lokalnoj razini te da osobito u onodobnim tiskovinama istražuju reklame, kino-programe, crnu kroniku te vijesti iz sporta; svaka je ambijentalna povijest ujedno i svjetska povijest. U srednjim se školama istražuju slične teme, no na višoj metodičkoj i sadržanoj razini. Dakle, udžbenici koji informiraju ujedno su i sredstvo za stjecanje vještina samostalnoga intelektualnoga rada.

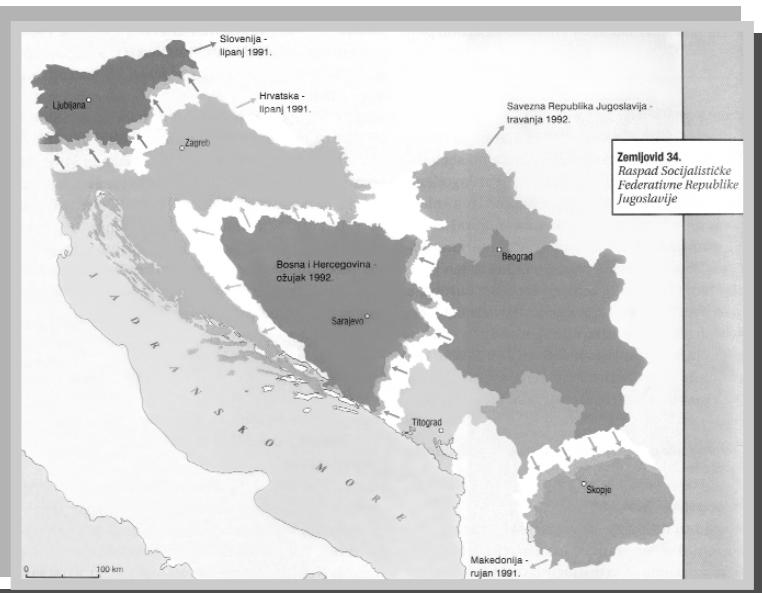
Umjesto zaključka

U posljednjih se petnaestak godina stav o jugoslavenskim državama znatno promijenio. Početkom devedesetih Jugoslavija je u udžbenicima povijesti bila sotonizi-

rana, a nositeljima južnoslavenske ideje se mnoge prigovaralo; neukusno su im autori pripisivali i političko sljepilo. Uvođenje tržišta udžbenika uzrokovalo je postavljanje mnogih pogleda o Jugoslaviji. Pojedini su autori nastavili krajnje negativistički prikazivati jugoslavenske tvorevine, dok se većina autora priklonila strukturalnoj historiografiji koja istražuje svakodnevnicu ljudi nekoga prošloga vremena i primarno ne prati zbivanja među političkom i društvenom elitom. Suvremeni udžbenici odlikuju se i suvremenom didaktičko-metodičkom opremom što sigurno nastavu povijesti čini interesantnijom, time i učinkovitijom.

Zdenko Samardžija

Prva gimnazija, Osijek

Zdenko Samardžija je rođen 1964. godine u Požegi, u Hrvatskoj. Diplomirao je filozofiju i istoriju na Filozofском fakultetu u Zagrebu. Radi kao profesor istorije u Prvoj gimnaziji u Osijeku. Bavi se istraživanjem istorije koške, našičkog kraja i Valpovštine, a zapaženi su mu i tekstovi iz toponimije, istorijske hidrografije, istorijske demografije i analize etničkih zajednica u Koški, posebno Nemaca, Mađara i Jevreja.

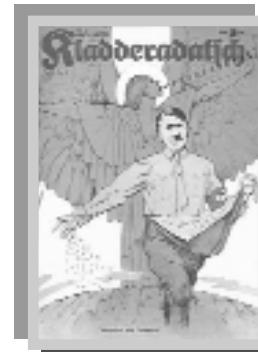
Autor je, ili koautor, udžbenice literature za osnovne i srednje škole u Republici Hrvatskoj:

- Povjesni atlas za 6. razred osnovne škole
- Povijest 8 – udžbenik istorije za 8. razred osnovne škole
- Hrvatska i svijet – udžbenik istorije za 1. razred četverogodišnjih strukovnih škola
- Hrvatska i svijet – udžbenik istorije za 2. razred četverogodišnjih strukovnih škola
- Hrvatska i svijet – priručnik za nastavnike povijesti u četverogodišnjim strukovnim školama

Пропаганда у другом

Други разред средње стручне Школе

Циљ часа:

- Усвајање нових термина и разумевање појмова које они означавају у прошлости и садашњости
- Подстицање на самостално коришћење различитих извора информација и литературе
- Анализа писаног извора и фотографије
- Аргументована дискусија

Тип часа:

- обрада новог градива

Потребно време:

- два школска часа (90 минута)

Кораци:

- Уводна реч наставника и подела материјала ученицима (5 минута)
- Рад у групама (20 минута)
- Презентација радова (20 минута)
- Дискусија (45 минута)

Материјал:

- Одабрани историјски извори и фотографије (за сваког ученика по један примерак). Материјал за ученике дат је као прилог овом тексту.

ПРВИ КОРАК

На почетку часа наставник упозна ученике са темом часа, постављајући им питања као што су:

1. Да ли вам је познато значење термина пропаганда?
2. Да ли сте срећали са неким другим терминима који имају исто значење? Који су то термини?
3. У које сврхе људи користе пропаганду?

Затим се ученици поделе у групе и да им се ради материјал, уз следећу инструкцију:

Подељени сте у четири групе. Свака група је добила свој задатак. То су текстови или фотографије са пратећим питањима. Потребно је да свако од вас, најпре, индивидуално прочита текст, односно погледа фотографију и размисли о могућим одговорима на постављена питања. Када то урадите, поразговарајте са осталима из групе и заједно одговорите на питања. На крају, одaberите једног међу вами који ће остатим групама презентовати резултате вашег заједничког рада.

На располагању имате укупно 20 минута.

ДРУГИ КОРАК

Ученици раде, а наставник обилази групе, даје додатна објашњења и помаже уколико процени да је потребно.

ТРЕЋИ КОРАК

Док групе извештавају, наставник бележи на табли најважније одговоре, упућујући ученике да и они раде то исто. Да би било прегледније и систематичније, добро је да се ученички одговори унесе у табелу коју наставник претходно нацрта на табли, а ученици у својим свескама.

Наставник све време упућује ученике да уочавају сличности и разлике које се јављају у презентацијама, подстиче их да размишљају о томе и охрабрује свакога да постави питање.

Овај час се завршава новом инструкцијом за ученике:

За следећи час сазнајте, пре свега, тачно значење речи пропаганда и размислите о томе који су све медији били коришћени за потребе пропаганде и који је од њих било најефикаснији. Размислите, такође, и о утицајима које је пропаганда имала на јавност тога

доба. Уколико имате могућности, послужите се интернетом и посетите ове сајтове: Припремите се да на следећем часу наставимо разговор о овој теми.

За дискусију која следи, наставник треба да припреми неколико плаката које ће на часу показати ученицима. Те плакате може пронаћи на неком од напред наведених сајтова.

ЧЕТВРТИ КОРАК

Овај корак одвија се у форми фронталне дискусије. Наставник поставља питања и подстиче ученике да аргументовано разговарају. Дискусија има за циљ да осветли начине деловања пропаганде, у свим сферама живота (не само у ратним условима) и могућности манипулатије које она има.

Могућа питања за дискусију:

1. Шта значи реч пропаганда?
2. Који се све медији могу користити у пропагандне сврхе?
3. Који је од тих медија био најефикаснији током Другог светског рата? шта тај медиј чини ефикасним?

Наставник у овом тренутку показује ученицима припремљене плакате и помаже им да анализирају ефекте које они производе

4. Какве су ефекте изазивали ови плакати код посматрача?

5. Наведите добре (позитивне) и лоше (негативне) ефекте, уколико мислите да их има.

6. На који начин и у коликој мери је пропаганда утицала на формирање ставова код људи током Другог светског рата? Образложите свој одговор.

7. Шта мислите, колико су се механизми деловања пропаганде променили од Другог светског рата до данас?

8. Који је медиј данас најефикасније пропагандно средство? Због чега је то тако?

9. Да ли бисте за себе рекли да сте подложни дејству пропаганде? Илуструјте свој одговор неким конкретним примером.

10. Шта мислите, да ли су дејству пропаганде подложнији образовани или необразовани људи? Образложите свој одговор.

11. Шта мислите, у коликој мери се можемо заштитити од манипулатије коју пропаганда може да има? Како да се заштитимо?

СВЕТСКОМ РАТУ

Прва група

Текст чије одломке читаш, објављен је у немачком недељнику Хамбургер Иллустриерте, број 40, 28. септембра 1940. године, на страницама 2 и 3. Наслов чланка је Der Vernichtungsbefehl Churchills (Черчил наредио уништење)

Пажљиво прочитај текст, размисли о постављеним питањима, а затим, заједно са осталима из групе, одговори на та питања.

ЧЕРЧИЛ НАРЕДИО УНИШТЕЊЕ

"Да би скренуо пажњу света са великог успеха немачке авијације приликом бомбардовања Лондона, Черчил је наредио да се лаже о великој штети коју је Краљевска авијација нанела немачким ваздушним снагама. По енглеским извештајима је немачки систем транспорта у хаосу, а безброј бомби је пало на железничке пруге, станице и аеродроме. Али ми знамо да су британске бомбе проузроковале уништење великог броја кућа и убили 5 цивила... При месечини британски авиони су испустили седам бомби у резиденцијалном делу Хајделберга. Четворо мртвих је Џерчилова одговорност... Британци су избацili свој смртоносни товар на Институт у Бетелу... Ни где ни трага од војних циљева, али куће и фарме у северозападној Немачкој су биле прецизно погодене. Ове куће у северозападној Немачкој су такође уништене по Черчиловој наредби. Ми ћемо се осветити... Осам људи је сахрањено у рушевинама, које су направиле енглеске

бомбе... Страшне последице: дванаесторо беспомоћне деце је погинуло и велики број повредено..."

ОДГОВОРИТЕ НА ПИТАЊА

1. Када је овај новински чланак написан? Описите околности у којима је он настао (стане на фронтовима...)
2. У којим новинама је овај чланак објављен?
3. Шта мислите, какве је ефекте изазвао овај чланак код читалаца?
4. Шта мислите, каква је била намера аутора текста: какве је ефекте он желео да изазове и да ли је у томе успео?
5. Прокоментаришите наслов чланка: колико је он ефектан?
6. Шта ви подразумевате под термином пропаганда?
7. Уколико имате још неких коментара, изнесите их!

Друга група

Текст чије одломке читаш, објављен је у једним берлинским новинама, 21. јануара 1929. године. Аутор чланка је Јозеф Гебелс који је касније постао шеф нацистичке пропаганде. Наслов текста је "Der Jude" (Јевреји).

Пажљиво прочитај текст, размисли о постављеним питањима, а затим, заједно са осталима из групе, одговори на та питања.

ЈЕВРЕЈИ

"У Немачкој се о свему отворено дискутује... сем о јеврејском питању. То је табу тема у нашој републици... Нико се не може одбранити од Јевреја. Они нападају великим брзином са своје безбедне позиције и користе свој таленат да сломе сваки покушај одбране... То наводи на закључак:

1. Човек не може да се бори против Јевреја позитивним средствима. Они су негативни и та негативност се мора искоренити из немачког система или ће се укоренити заувек.

2. Човек не може рас-

прављати о јеврејском питању са Јеврејима. Тешко је некоме објаснити да вам је дужност да га учините бе-зопасним, да уклоните претњу коју он представља.

3. Јеврејима се не сме допустити да користе иста средства као што се допушта часним противницима, јер они нису часни противници. Они користе вели-кодушност и племенитост својих противника само да би их ухватили у замку.

4. Јевреји немају шта да кажу о немачком питању. Они су странци, уљези, који једино имају право госта, право које они увек злоупотребљавају.

5. Такозвана религиозна моралност Јевреја је пре подстицај на издају. Због тога они немају право на заштиту државе.

6. Јевреји нису отменији од нас, пре само вештији и лукавији. Нјихов систем не може бити победен економски - они прате потпуно другачије моралне принципе од нас. То једино може бити победено политичким средствима.

7. Јеврејин не може увредити Немца. Јеврејска љага је ознака части за Немца, противника Јевреја.

8. Што се више Немац или немачки покрет уст-противљује Јеврејима, то је вреднији. Ако некога нападају Јевреји, то је сигуран знак његове врлине. Онај кога Јевреји не прогоне или га хвале је некористан и опасан.

9. Јевреји оцењују немачко питање са јеврејске тачке гледишта. Резултат тога је: супротно од тога мора бити истина.

10. Човек мора прихватити или одбацити анти-семитизам. Они који бране Јевреје повредују свој соп-

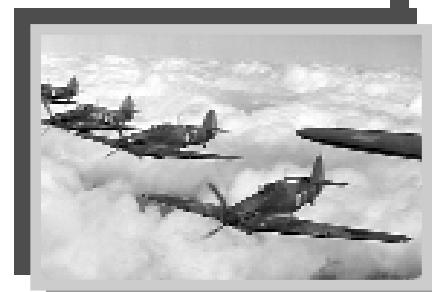

ствени народ. Цовек може бити само јеврејски слуга или противник Јевреја. Противити се Јеврејима је ствар личне хигијене.

Ови принципи дају антијеврејском покрету шансу на успех. Само овакав покрет биће озбиљно схваћен од Јевреја, само оваквог покрета ће се плашити. Чињеница је да свака вика и жалба на овакве покрете је њихова потврда исправности. Ми смо почасовани што смо константно нападани у јеврејским новинама. Они могу викати о терору. На те повике одговорићемо Мусолинијевим речима: "Терор? Никад! То је социјална хигијена. Избацујемо ове особе из друштва као што доктор чини то са бактеријама."

ОДГОВОРИТЕ НА ПИТАЊА

1. Када је овај новински чланак написан? Описите околности у којима је он настао.
2. У којим новинама је овај новински чланак објављен?
3. Ко је написао овај новински чланак?
4. Шта мислите, какве је ефекте изазивао овај чланак код читалаца?
5. Шта мислите, каква је била намера аутора текста: какве је ефекте он желео да изазове и да ли је у томе успео?
6. Прокоментаришите наслов чланка: колико је он ефектан?
7. Шта ви подразумевате под термином пропаганда?
8. Уколико имате још неких коментара, изнесите их!

Трећа група

Текст чије одломке читаш приредио је Малcolm Чендлер (Malcolm Chandler), шеф одељења за историју у једној школи у Редхилу, у Енглеској. Текст је намењен његовим колегама и ученицима, насловљен је као "Модерна историја света: Пропаганда" (Modern World History: Propaganda) и настао је 2002. године.

Пажљиво прочитај текст, размисли о постављеним питањима, а затим, заједно са осталима из групе, одговори на та питања.

ПРОПАГАНДА

"Када је почeo рат у септембру 1939. године британска влада је врло брзо схватила значај пропаганде и почела са контролом информација о томе како се рат одвија, и трудила се да се постара да људи схвате потребу за рационалном потрошњом добра (рестрикција) и за одржањем позитивног става и морала код људи.. Било је организовано Министарство информисања, као

што је било и током Првог светског рата, које је запошљавало филмске режисере, глумце и забављаче током целог рата.

Како је британска влада користила филм и радио?

Министарство за информисање је направило много филмова да упозори људе на потенцијалну опас-

ност. На почетку рата било их је много са упозорењима на ваздушне нападе, о склоништима и о гас маскама. Људима је говорено да носе своје гас маске све време и да се клоне улица и отвореног простора...

Документарни филмови су имали циљ да људи постану свесни за шта се боре. Филмови су показивали позитивне слике приказујући људе који се боре за Британију не само у борби већ и кад одлазе на посао са осмехом. Најпознатији филм од свих је био од Лоренса Оливијеа из 1944. године, који је приказивао битку из 1415. године када су Енглези поразили много већу француску армију. То је требало да учврсти веру људима да ће рат бити добијен.

Радио је такоде био веома важан, обавештавајући људе о догадајима у рату. Влада није крила озбиљне поразе, као што је то чинила током Првог светског рата, али је евакуација из Данкирка била приказана као чудо или спасење у последњи час, а не као катастрофа. Исто тако користили су се претеривањима у опису победе. На пример, 15. септембра 1940. године, после масовног и изразито јаког напада немачке авијације на Лондон, BBC (Би Би Си) радио је објавио да је оборено 180 немачких авиона. Истина је била да је оборено свега 60. Ово је помагало Влади да очува морал и спречи панику.

Зашто је постерима била поклањана толика пажња?

Влада је схватила да што рат буде дуже трајао то ће људи више морати да мењају своје навике. На пример, много хране неће бити доступно, исто као и многе друге свакодневне ствари на које су људи навикли: на пример, папир, одећа, обућа. Због тога требало је утицати на јавност да штеди и преправља старе ствари. Ова акција је позната као "Спасавање"

(„Salvage“). Озбиљна пропагандна кампања је отпочела да упозори људе да буду пажљиви. Велики број постера је био одштампан да упозоре јавност да не разговарају јавно о рату јер можда немачки шпијуни слушају.

Новине су биле пуне рецепата за јела и колаче који се могу направити од оних намирница које су доступне и које људи редовно добијају од Владе. Такође било је пуно и оних постера који су упозоравали да се храна не баца као и да се више узгаја оно поврће које је хранљивије. Много постера је било намењено домаћицама са циљем да почну саме да гаје своје поврће и како да и даље кувају укусну храну.

Колика је била улога забаве током рата?

После победе британске осме армије у октобру 1942 над Ромелом код Ел Аламејна, Влада је схватила да је забава од виталног значаја за очување доброг духа код људи. Од тада радио и филм много чине на стварању популарне забаве. Комедија и музика су биле веома важне за очување јавног морала.

ОДГОВОРИТЕ НА ПИТАЊА

1. Одакле су подаци у тексту који сте управо прочитали?
2. Да ли им се може веровати и зашто?
3. Да ли овај текст спада у историјски извор?
4. Зашто је британска Влада овога пажње поклањала пропаганди?
5. Шта ви подразумевате под термином пропаганда?
6. Шта мислите, какве је ефекте имала оваква пропагандна акција британске владе током Другог светског рата?
7. Какве је ефекте британска влада желела да постигне оваквом пропагандом?
8. Уколико имате још неких коментара, изнесите их!

Четврта група

Фотографија која је пред тобом снимљена је у 23. јуна 1940. године. Она је током Другог светског рата коришћена у пропагандне сврхе.

Пажљиво погледај фотографију, размисли о постављеним питањима, а затим, заједно са осталима из групе, одговори на та питања.

ОДГОВОРИТЕ НА ПИТАЊА

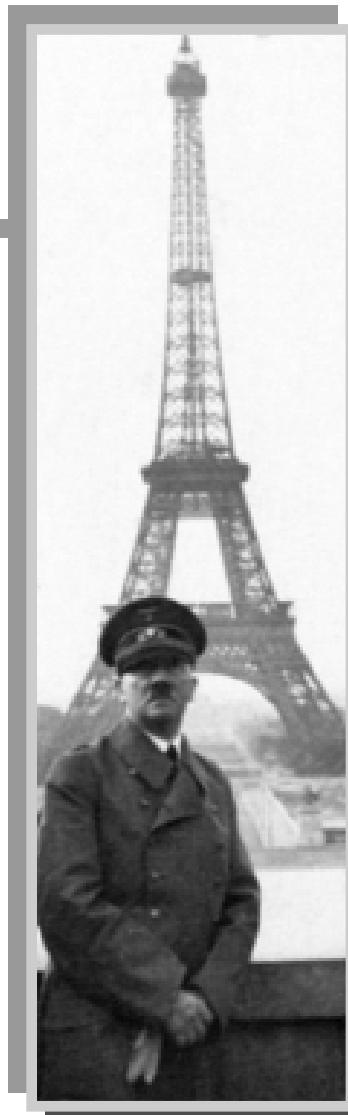
1. Где је фотографија снимљена?
2. Ко је човек на овој фотографији и због чега је он био тамо?
3. Када је фотографија снимљена? Описите околности у којима је она настала.
4. Које ефекте је ова фотографија могла да изазове као пропагандни материјал у Немачкој, Француској и у Енглеској?
5. Шта ви подразумевате под термином пропаганда?
6. Уколико имате још неких коментара, изнесите их!

Маријана Мирковић
Графичка школа, Београд

Овај двочас је одржан у другом разреду средње стручне школе, током школске 2002/2003. године. Текстови, фотографије и плакати су преузети са следећих сајтова:

- www.calvin.edu/academic/cas/gpa/
- www.bbc.co.uk/education/modern/propaganda/propag.htm

Сав материјал преведен је од стране наставника и прилагоден узрасту и могућностима ученика.

Новости из Предметне комисије

ИСТОРИЈА У СЕДМОМ ОСНОВНЕ

Већ више од пола године УДИ-EUROCLIO активно учествује у процесу реформе образовног система Републике Србије. Кроз Предметну комисију за историју, која је формирана у оквиру Комисије за развој школског програма Министарства просвете и спорта Републике Србије, седам чланова нашег Удружења у протеклих седам месеци, радило је на осмишљавању програма наставног предмета историја за седми разред основне школе.

У овом тренутку, пред јавност Србије изашао је радни нацрт Посебних основа школског програма за седми разред основног образовања и васпитања, чиме је започела јавна расправа која ће трајати месец дана. Након тога, допуњену и дорађену верзију овог документа требало би да усвоји Просветни савет. Тиме би документ добио статус правилника и постао би обавезујући за све школе у Србији. Важење овог документа је ограничено на период од 2004. до 2009. године. То је прелазно решење, будући да се односи на оне ученике који су своје образовање започели по старом плану и програму, а који ће у седмом разреду прећи на нови школски програм.

Прелазак на нови школски програм подразумева померање фокуса наставног процеса са садржаја појединачних наставних предмета на циљеве и исходе образовања, што, ће нужно довести до промене улоге наставника у том процесу, али и улоге ученика. Поред предавања и испитивања, који су до сада представљали основне, готово једине методе наставе и провере стечених знања, нови школски програм препоручује далеко већи број интерактивних метода, и то оних које омогућавају партиципативност ученика. Наставник би требало да осмишљава ситуације учења и подстиче ученике да постављају питања и проналазе одговоре и, на тај начин, самостално конструишу своја знања. То, наравно, не значи да у новој школи за добре и квалитетне предаваче, поготово оних предмета који су наративни, неће бити места. Само се не препоручује да предавања остану једини вид преношења знања, тим пре што би ученик, осим знања, у школи требало да стекне и неке вештине, умења, ставове и вредности.

У седмом разреду, као и у целом трећем циклусу основног образовања и васпитања настава ће бити регулисана на државном нивоу у 70% и то у области основних и обавезних предмета и, делом, изборне наставе. Преосталих 30% школског програма регулисаће саме

школе, узимајући у обзор различита интересовања и потребе ученика. Овако концептиран систем регулације школског програма постаће обавезујући тек од 2009. године, тј. тек када садашњи прваци доспеју до седмог разреда. До тада, интересовања ученика уважаваће се кроз 17% наставног времена посвећеног изборној настави (96 часова годишње) и кроз активности у посебном делу школског програма (84 часа годишње). Верује се да ће то омогућити постепено прилагођавање школа новој организацији школског програма.

Наставни предмети у седмом основне

У узрасту 13-15 година сазнајне способности детета улазе у завршну фазу развоја, тј. формира се способност апстрактног мишљења. Мишељење детета у овом узрасту карактерише ментална комбинаторика, хипотетично-експериментално мишљење, метакогнитивност, способност потпуног схватања узрочно-последичних веза, могућност истовременог сагледавања већег броја решења за неке проблеме и др. Све то омогућава разумевање појмова и појмовних система и овладавање системом базичних научних знања. Ученици су, у том узрасту, способни да овладају обраћајима мишљења, истраживања и решавања проблема карактеристичним за појединачне научне дисциплине, па се, стoga, настава у седмом разреду, као и у целом трећем циклусу, организује управо као предметна настава, уз укључивање интегрисане тематске наставе у једном делу школског програма.

Наставни предмети представљају дидактички прерађене садржаје појединачних наука, односно научних и уметничких дисциплина. Потреба да се појединачне науке повежу како би се проучили феномени из природног и друштвеног окружења условљава увођење тематске наставе. Теме представљају сродне садржаје који могу потицати из различитих домена, односно из различитих наставних предмета и образовних области. Тематски организована настава омогућава да се проучавана појава сагледа из перспективе различитих научних и уметничких дисциплина и да се различита знања и садржаји интегришу у јединствен систем знања и појмова.

Историја као обавезни предмет

Међу обавезним предметима будућих седмака налази се и историја. Иако су се са садржајима овог наставног предмета ученици сретали и у ранијим разредима, у седмом ће их први пут изучавати системати-

зовано, на начин својствен историји као посебној научној дисциплини. Управо из тог разлога, ученици ће се тек у седмом разреду први пут упознати са предметом проучавања историјске науке, природом историјског истраживања, историјским изворима и основним елементима историјске научне методологије.

У периоду од 2004. до 2009. године програм историје за седми разред битно ће се разликовати од онога који нас очекује почевши од школске 2009/2010. године. Током овог периода, у седми разред улазиће деца која су током претходне две године свога школовања савладала историју старог и средњег века и то по програму садашњег петог и шестог разреда. С обзиром да очекујемо да ће њихова предзнања бити врло велика, у седмом разреду они ће, практично, те исте садржаје само продубљивати и додатно утврђивати. Од наредне школске године, истина, кроз нешто мањи фонд часова, у седмом разреду обраћиваће се најважнији садржаји из историје старог и средњег века. Уз поштовање хронолошког принципа, ти садржаји треба да буду одабрани тако да на најбољи начин допринесу остварењу постављених циљева и исхода наставе историје у овом разреду.

Историја као изборни предмет

Једна од новина школског програма, која се уводи већ у прелазном периоду (2004-2009) је изборна настава. Кроз изборну наставу ученици ће моћи да прошире и продубе стечена основна знања и уменја, али и да формирају нова која нису обухваћена основним и обавезним предметима и интегришу садржаје стечене у оквиру једног или више различитих предмета. Ова настава, такође, треба да допринесе остваривању индивидуалних потреба, интересовања и способности ученика и да их припреми за наставак образовања и избор будуће професије. Изборни предмети могу бити обликовани на нивој једног предмета или као интегративни предмет на нивоу

два или више сродних или различитих предмета.

Предметна комисија за историју предложила је два изборна предмета: Откривање прошлости и Путовања по Европи.

Предмет Откривање прошлости замишљен је као интегративни предмет, што значи да доприноси остваривању циљева и исхода историје, визуелних уметности, драме и покрета и српског (матерњег) језика и књижевности. Намењен је ученицима који желе да продубе своја знања из историје и ближе упознају дух времена, као и неке појаве и процесе својствене старом и средњем веку. Идеја је да у оквиру овог предмета ученици самостално или у групи истражују прошлост, служећи се, у мери која је примерена њиховом узрасту и способностима, методама историјске науке али и техникама визуелних уметности, драме и покрета и, негују и развијају, у исто време, своје реторичке способности и вештине комуникације. Овакав приступ омогућиће ученицима да стечена знања о прошлости повежу са сопственим искуствима, да се поистовете са појединачима из прошлости и тако боље разумеју њихове поступке, начин размишљања и време у којем су живели.

За предмет Путовања по Европи одлучиће се они ученици седмог разреда који желе да прошире своја знања о европској историји средњег века. Уз помоћ одабраних извора и литературе и, разуме се, наставника, ученици ће, на часовима овог предмета, "путовати" кроз различите средњевековне европске земље и упознавати се са њиховом културом, народима, привредом, државним уређењем, али могућностима транспорта људи у средњем веку. Својеврсни "сувенир" са ових путовања био би историјски албум средњег века, дело самих ученика, сачињено од њихових текстуалних прилога, историјско-географских карти и бројних фотографија локалитета, споменика, ли ковних представа, цртежа...

Јелена Поповић

...ВЕСТИ...ВЕСТИ...ВЕСТИ...ВЕСТИ...ВЕСТИ...ВЕСТИ...ВЕСТИ...

Сарадња са међународном организацијом EUROCLIO

Међународна организација EUROCLIO покренула је регионални пројекат за Балкан у којем ће учествовати Србија и Црна Гора, Босна и Херцеговина и Хрватска. Носилац пројекта за нашу земљу је УДИ-EUROCLIO, а координатори - чланови нашег Удружења, наставнице историје Љиљана Лазаревић и Емина живковић.

Планирано је да се пројекат реализације током наредне две године. За то време интензивно ће се радити на прикупљању материјала (историјски извори и пратећи текстови) који ће бити објављен као заједничко дело ауторских тимова из три државе региона. Идеја је да ова публикација као помоћни наставни материјал буде доступна наставницима и ученицима. Осим тога, у оквиру овог пројекта биће организовани бројни сусрети и семинари за наставнике историје из региона, тако да ће они бити у прилици да, размењујући искуства, учествују у изради ове публикације.

Овакав пројекат је други тог профила у југоисточној Европи - први је био организован за Македонију, Бугарску и Албанију и управо је успешно окончан.

За УДИ-EUROCLIO ово ће бити један од приоритетних пројекта у наредном периоду.

У периоду од 16. до 18. октобра 2003. године у органи-

зацији међународне организације EUROCLIO, Центра за образовање 2000+ (Center Education 2000+) и МАТРА-е, у Синаји (Румунија), одржан је семинар за румунске наставнике историје. На семинару је представљен пројекат за унапређење наставе историје у Румунији. Будући да је један од покретача тог пројекта EUROCLIO, а позивајући се на сарадњу са УДИ-EUROCLIO, један члан нашег Удружења био је позван да у својству посматрача учествује на овом семинару.

У 2004. години очекује нас Скупштина EUROCLIO која ће бити одржана у Кардифу (Велс), почетком марта, као и низ других семинара у организацији ове међународне организације.

Сарадња са EUSTORY HISTORY NETWORK

Eustory History Network је мрежа невладиних организација, мањом удружењу наставника историје, које у својим државама организују и спроводе такмичења из историје за ученике средњих школа. Мрежа броји 16 чланица, међу којима је, од марта ове године и УДИ-EUROCLIO. Циљеви Eustory мреже су повећавање интересовања младих за локалну, регионалну и европску историју, неговање духа толеранције и узајамног, међународног разумевања. Промовишћи "разоружање историје" Мрежа подстиче младе да самостално истражују, проналазе, анализирају и вреднују историјске изворе и

Од 2. до 9. августа, у Берлину је била одржана Летња академија за победнике националних такмичења и њихове менторе у организацији EUSTORY History Network. Током ових седам дана дружили смо се са најуспешнијим младим историчарима из Белорусије, Цешке, Естоније, Летоније, Немачке, Норвешке, Польске, Русије, Словеније, Украјине и Велса. Било их је по троје из сваке земље. У истом периоду радили смо и са наставницима-менторима из свих ових земаља, сем Словеније. Учешће у раду летње академије замишљено је као награда за ученике и њихове менторе. Посета прелепом Берлину свакако јесте награда, но ваља рећи да су учесници летње академије свакодневно имали и семинаре и радионице, на којима су, дружећи се, учили и радили. Како смо ми у Берлин отишли у својству гостију (посматрача), јер такмичење тек треба да заживи код нас, нећемо пуно о ћачком семинару. Довољно је да кажемо да су ученици били подељени у пет група (радио, ви-

део, фото, новинарска и плесно-театарска група). Све групе истраживале су исту тему, а резултате својих истраживања представиле су последњег дана Летње академије, и то на начин и језиком "свог" медија. Јавно, наравно!

За то време и наставничка група бавила се заједничком темом овог скупа - "Foreign/Familiar - dealing with the known and unknown" (Страно/блиско - однос према познатом и непознатом). Једна од првих активности била је листа утисака из посете центру Берлина, која је имала за циљ да покаже да је свима, било да долазе са истока или са запада, понешто било слично као код куће, а понешто потпуно страно. Затим смо говорили о уџбеницима историје које користимо у настави, покушавајући, пре свега да одговоримо на питање шта је то што уџбеници историје приближавају и чине познатим ученицима, а шта остављају далеким и страним, тј. о чему ћуте. Покушавали смо, та-које, и да одговарнемо ко смо ми, а ко - они у нашим

...ВЕСТИ...ВЕСТИ...ВЕСТИ...ВЕСТИ...ВЕСТИ...ВЕСТИ...ВЕСТИ...ВЕСТИ...ВЕСТИ...

на основу тога изводе закључке и уче о прошлости.

Поставши члан ове међународне Мреже, УДИ-EUROCLIO прихватило је ове циљеве и принципе, као и обавезу да организује такмичење за ученике у нашој земљи. Као члан ове мреже, имајемо финансијску подршку Кербер фондације из Хамбурга за прво такмичење које будемо организовали, али и важан ослонац у самој Мрежи за прво, свако следеће такмичење. Eustory мрежа спремна је да методолошки и организациски помогне такмичење, а наставнике-менторе чији се ученици покажу најуспешнијим очекују семинари које Eustory организује сваке године у Немачкој или некој другој држави чланици. Такође, као члан Мреже, УДИ-EUROCLIO учествује у раду Годишњих скупштина Eustory History Network и семинара који се организују као део пратећег програма. Овогодишња скупштина одржаће се у Бечу, 26-29.2.2004.

Сарадња са данским удружењем наставника историје (Danish History Teachers Association)

Сарадња са Данским удружењем наставника историје, која успешно траје већ две године, истеком ове календарске требало би да се заврши, односно да промени модалитет. Данско Удружење до сада је финансирало наш билтен, као и семинаре за наставнике који су се одржавали у Петници. Осим тога, колеге из Данске два пута су угостили наше колеге и више пута

посетили нашу земљу. Везе које су на тај начин успостављене веома су драгоцене и Удружење ће их неговати и продубљивати и у будуће.

У наредном, двогодишњем, периоду са данским Удружењем сарађиваћемо у оквиру регионалног пројекта који је покренула међународна организација EUROCLIO и у којем, као посматрачи и стручни консултантни, учествују и наставници историје из Данске. Наставници историје из две гимназије из Србије (Крушевачка и Карловачка гимназија) током прошле године успоставили су контакте са колегама из данских школа. Та комуникација се наставља и у будуће.

Сарадња са Центром за демократију и помирење из Солуна (CDRSEE)

УДИ-EUROCLIO је у протекле две године учествовало у пројекту Центра за демократију и помирење из Солуна. Заједно са наставницима историје из држава југоисточне Европе, наши чланови учествовали су у раду бројних семинара разматрајући могућности примене историјских извора у настави. У последњих шест месеци такви семинари били су организовани у Истанбулу (26-29.7.2003.), Загребу (21-23.9.2003.) и у Букурешту (21-23-11-2003.). Пројекат Центра за демократију и помирење је завршен и у наредном периоду очекује се збирка историјских извора прилагођених потребама наставе историје.

уџбеницима и како смо представљени ми, а како они. Дешавало се да се исти догађај различито третира у уџбеницима различитих земаља, али и да се исте слике и представе понављају, без обзира на порекло уџбеника. Код њих, као и код нас, преовлађују теме из политичке историје. Далеке и стране остају многе културне и друштвене појаве.

Други део наставничког семинара био је посвећен историјским романима и могућностима њиховог коришћења у настави историје, као својеврсних извора ученичког сазнања о прошлости. Размишљајући о овој теми упознали смо се са ове године објављеном новелом Селам Берлин, која, пратећи судбину једне породице турских имиграната у Берлину, говори за право о животу у подељеном граду и проблемима који су настали рушењем Берлинског зида. Посетили смо Кројцберг, део Берлина насељен Турцима и осталим имигрантима, и видели аутентичне локације које су описане у роману; разговарали смо и са ауторком романа, берлинском турском порекла, Yade Kara, која нам је причала о роману, о себи, о свом Берлину, оном заједаном с једне стране, али и оном који је настао десетих, рушењем тог зида; причала нам је о томе колико је зид дубоко урезан у свест Берлинаца, чак и данас, и како стари (прави?) Берлинци још увек непогрешиво препознају своје суграђане "с оне стране"... У светлу крупних политичких догађаја на историјској сцени Берлина деведесетих, овај роман говори о имигрантима, а заправо о проблему идентитета, једнако важном придошилицама, али и онима који су одувек били ту - и нама и њима... Или, и њима и нама? Обилазак Кројцберга завршили смо посетом локалном музеју. Некадашња штампарија, данас је конзервирана и претворена у музеј посвећен баш питању имиграната, њиховом уклапању у нову средину, отпорима или и нужним компромисима које су при том чинили.

И, бескрајну ризницу фотографија, документата и других извора који би се могли употребити у настави да учине познатим неке далеке и стране људе и њихову културу. Да нама приближе њих, и њима приближе нас и да продубе причу о хладном рату и Берлину, 60-тих - 90-тих година прошлога века.

Последњег дана нашег боравка у Берлину, све групе, па и наставничка, презентовале су осталима резултате свога рада. Добили смо билтен посвећен семинару и свима нама, видели кратак филм о младим Берлинцима, о томе колико се међусобно разликују и колико су слични, одслушали смо петнаестоминутни радио програм за младе, уживали у плесној тачки и изложби фотографија која нам је Берлин представила из помало чудних углова... Ми, наставници, усудили смо се да у десетак "замрзнутих слика" (frozen pictures) испричамо истиниту причу о имигрантима и "другом почетку". Иако ове презентације нису имале такмичарски карактер, желели смо да се покажемо креативним и будемо равноправна конкуренција њима, учницима. Све смо их наслејали - да ли то значи да смо успели?

Свих седам дана провели смо у Wansee Forum-u, на обали истоименог језера у резиденцијалном делу Берлина, у старој вили некадашње банкарске породице. Семинар је био одлично организован, а научено је, без сваке сумње, веома корисно. Уз то, утиције које смо понели о Берлину, граду у којем се, на сваком ћошку судара модерно и архаично и у којем се тако брзо путује кроз историју Европе и света, успомене на младе и мало старије људе које смо тамо упознали, на дружење у изузетно топлим летњим данима, нешто је, што ћемо, свакако, још дugo памтити и препричавати. Зато што је све то, а посебно они, постало део нас.

Александар Рафаиловић

...ВЕСТИ...ВЕСТИ...ВЕСТИ...ВЕСТИ...ВЕСТИ...ВЕСТИ...ВЕСТИ...ВЕСТИ...

Такмичење за средњошколце "Сусрети с прошломшћу"

Пројекат "Сусрети с прошломшћу", који је УДИ-EUROCLIO у сарадњи са Eustory History Network покренуло од ове школске године осмишљен је као такмичење средњошколца од којих се очекује да спроведу самостално истраживање на задату тему и напишу рад којим ће представити резултате свог истраживања. За ову школску годину тема је СЕЋАЊА НА ДЕТИЊСТВО. Најбољи ученички радови биће објављени у посебној публикацији, а ауторе, поред тога, очекују и друге, вредне награде, као и могућност да путују и учествују у раду Летњих школа које за ученике средњих школа организује Eustory History Network. С обзиром да рок за пријављивање радова истекао, обавештавамо Вас да је на нашу адресу пристигло 328 пријава. Тако велики одзив ученика и наставника далеко премашује наша очекивања.

Намера Удружења је да ово такмичење прерасте у традиционалну манифестију која ће се одржавати барем сваке друге школске године. Организатори такмичења и координатори про-

јекта "Сусрети с прошломшћу" су Јелена Поповић и Бојан Вучковић, наставници историје и чланови УДИ- EUROCLIO.

Семинар за наставнике историје "Водич кроз историјско истраживање"

Од ове школске године УДИ-EUROCLIO је за наставнике историје припремило нови стручни семинар "Водич кроз историјско истраживање". Семинар је акредитован од стране Министарства просвете и спорта Републике Србије и налази се у Каталогу акредитованих програма за ову школску годину. Семинар је замишљен као подршка такмичењу за средњошколце које је Удружење покренуло од ове школске године. Циљ му је припрема наставника за менторски рад са децом, који се може примењивати не само за потребе ваннаставних активности (такмичење, секције, семинарски радови...), већ, надамо се, и у редовној настави. До сада су одржана три семинара (у Сремским Карловцима, Крагујевцу и Београду), којима је присуствовало око 60 наставника. За 2004. годину планирано је још 12 семинара који ће бити одржани широм Србије.

Семинар за ученике у Петници

Од ове школске године, семинар историје у Истраживачкој станици Петница покреће програме другог нивоа, на којима ће полазници вршити истраживања у самој станици, радећи на следећим историјским изворима:

- зимски семинар - фотографија
- летњи семинар - штампа и роман
- јесењи семинар - међународни уговори

ПРИСТУПНИЦА

2003

Име и презиме, година рођења:

Место запослења (име и адреса школе) и године стажа:

Адреса, телефон и Е-MAIL:

Знање страних језика:

Пошалјите на адресу:

Мирослав Јовановић
(за Удружење за друштвену историју -
EUROCLIO)
Филозофски факултет
Чика Љубина 18-20, 11000 Београд

ПОТПИС

Издания

SUSTAINABLE AGRICULTURE	SUSTAINABLE AGRICULTURE	SUSTAINABLE AGRICULTURE
<p>Agroforestry Agriculture + Forest Tree Plants</p> <p>Intercropping + Crop Rotation + Agroforestry</p> 	<p>Organic Agriculture Agriculture without Chemical Fertilizers</p> <p>Organic Agriculture + Natural Pest Control</p> <p>Organic Agriculture + Natural Pest Control</p> 	<p>Organic Agriculture Agriculture without Chemical Fertilizers</p> <p>Organic Agriculture + Natural Pest Control</p>

